

856

p. 141

2492

Ivan Turgheniev

11/64

CEASUL

Povestirea unui bătrân

46.468C

Traducere din rusește

de

E. Hodoș

498639\$

Sibiu

498639

Tipografia W. Krafft

1909.

1-1554

882-32 = 59.0

46468 C

I.

Să vă povestesc întâmplarea mea cu ceasul...
Ciudată întâmplare!

Lucrul s'a petrecut tocmai la începutul veacului d'acum,*) în anul 1801. Abiã trecusem de 15 ani. Trăiam la Rezan, într'o căsuță de lemn, nu departe de malurile râului Oka — împreună cu tata, cu o mătușe și cu un văr. De mama nu-mi aduc aminte: ea murise la trei ani după căsătorie; afară de mine, tata n'avea copii. Numele lui era Porfiriu Petrovici. Om tăcut, retras, bolnăvicios; lucrul lui era să umble după treburi de procese — și altele. Înainte vreme astfel de oameni erau porecliți pricinași, cârciocari, semințe de urzici; el își zicea fișcal privat. Căsnicia noastră o purta sora lui, mătușa mea — fată bătrână de cincizeci de ani; tatăl meu trecuse de patruzeci. Ea era evlavioasă din cale afară — vorbind pe față: era o prefăcută; bună de gură, își vâră nasul pretutindena, însă la inimă nu era bună, cum era tatăl meu. Duceam traiu fără lipsă, potrivit. Tata avea

*) Al 19-lea. (N. trad.)

încă un frate, cu numele Iegor*); dar acest Iegor, pentru oarecare, cum s'ar zice, „condiuită de agitator și idei iacobinice“ (așa stă scris, negru pe alb, în ucaz) fusese exilat în Siberia încă în anul 1797.

Fiul lui Iegor, David, vărul meu, rămase în grija tatălui meu și ședeà la noi. El erà numai cu un an mai bătrân decât mine; însă eu mă închinam înaintea lui și-l ascultam, ca și când ar fi fost de tot mare. Nu erà băiat prost, aveà tărie sufletească; erà lat în umeri, îndesat, cu o față pătrată, plină de pistrui, păr roșu, ochii suri, mici, buzele late, nasul scurt, degetele asemenea scurte — om vârtos, cum își ziceà, — și în adevăr erà foarte puternic pentru anii lui. Mătușa nu-l puteà răbdà; iar tata — chiar se temeà de dânsul... sau, poate, se simțià vinovat în fața lui. Se răspândise faima, că dacã tatăl meu n'o sfecleà cu vorba și nu-și trădà pe frate-său — tatăl lui David nu erà să fie exilat în Siberia. Învățam amândoi în gimnaziu, în aceeaș clasă, și învățam bine, eu chiar ceva mai binișor decât David... Memoria mea erà ageră; la copii — lucru cunoscut! prin această superioritate nu mă simțiam ridicat în preț, nu mă mândriam, și David a rămas și mai departe călăuzul meu!

*) Ghiță. (N. trad.)

II.

Mă cheamă Alexe. Sunt născut în ziua a 7-a a luni, iar ziua numelui meu e în 17, și anume în Martie. După obiceiul moștenit din bătrâni,*) mi s'a dat numele unuia dintre sfinții aceia, a căror praznic cade pe ziua a zecea după naștere. Naș la botez mi-a fost un oarecare Anastasiu Anastasievici Pucikov, sau mai la adeică: Năstase Nastaseici, altă poreclă nime nu-i da. Eră certăreț strașnic, uneltitor, toate le restălmăceă — un om stricat cu totul; fusese dat afară din cancelaria guvernatorului, și pe la judecătorie umblase nu odată; însă tatăl meu aveă trebuință de el... Împreună „agoniseau“. Încolo eră om puhav, rotund; c'o față ca de vulpe, cu nas ascuțit; ochi căpriei, sclipitori, iarăș ca la vulpe. Și totdeauna își mișcă ochii, în dreapta și stânga, iar nasul îi umblă ca și când ar mirosi în văzduh. Purtă ghetete fără călcâie, și se pudră zilnic, ceea ce la țară pe atunci se socoteă între lucrurile cele mai rare. El ne încredință, că nu se poate lipsi de pudră, deoarece are d'a face cu generali și cu doamne de general.

Și iată, sosi odată ziua mea onomastică!

*) Îl găsim și la români. (Trad.)

Năstase Nastaseici intră în odaie și zise cătră mine:

„Dragă fine, până astăzi nu te-am dăruit cu nimic; dar acum, privește, ce lucru frumos ți-aduc!“

Și atunci scoase din buzunar un ceas suflat cu argint, și mare cât o ceapă, cu o floare de trandafir zugrăvită pe cadran, și cu un lăntușor de bronz! Eram zăpăcit de plăcere, — dar mătușa Pelaghia Petrovna sări cu gură mare:

„Sărută mâna, sărută mâna, răpănosule!“

Îndată i-am sărutat mâna, iar mătușa fără a-i păsa urmă:

„Of, Năstase Nastaseici, tătucule, pentru ce mi-l răsfeți așa! Ce să facă el cu un ciasornic? Îl scapă, de bună seamă, îl desface, sau îl strică!“

Veni și tatăl meu, privi ceasul, mulțumi lui Nastaseici — destul de nepăsător, și-l chemă în odaia sa. Auzii vorbind pe tata, oarecum pentru sine:

„Dacă tu, frate, socotești că s'a sfârșit cu atât...“

Însă eu nu mai puteam stă locului, luai ceasul și ieșii repede, în ruptul capului, ca să arăt lui David darul.

III.

David luă ceasul, îl deschise și se uită la el cu luare aminte. Vărul meu aveà mare talent pentru mehanică; îi plăceà să mește-rească cu fier, cu aramă, cu orice metal; și-a cumpărat felurite instrumente, și îndreptă sau chiar lucră din nou un șurub, o cheie ș. a. — fără să-i fie prea greu.

David învârti ceasul în mâni și murmură printre dinți (de obște erà tăcut):

„E vechi... rău...” — Apoi adause: „de unde-l ai?”

I-am zis că mi l-a dăruit nașul meu.

David își aținti la mine ochii suri:

„Năstase?”

— Da; Năstase Nastaseici.“

David puse ceasul pe masă și se întoarse în altă parte, liniștit.

„Nu-ți place? — îl întrebai.

— Ba nu, nu asta... Dar eu, în locul tău, n'aș fi primit dela Năstase nici un fel de dar.

— Pentruce?”

— Pentrucă e om rău; iar față de omul rău nu trebuie să te îndatorești. Tu încă i-ai și mulțumit. De bună seamă, i-ai sărutat și mâna?”

— Da; mătușa m'a silit.“

David zâmbi strâmbând din nas. Așa erà

năravul lui. Nu râdea niciodată cu hohot: astfel de râs erà, pentru el, semnul unui om mic de suflet.

Vorbele lui David, zâmbetul său tăcut, m'au amărît adânc. Poate, gândeam eu, în gândul lui mă osândește! Poate mă ține și pe mine de om rău! El niciodată nu s'ar fi înjosit într'atât, n'ar fi primit cinste dela Năstase! Acum, ce-mi rămâne de făcut?

Să-i dau ceasul îndărăt? Cu neputință!

Încercai să leg vorbă cu David, îl întrebai de sfat. El îmi răspunse, că nu dă sfat nimenui, și că să fac, cum știi. — Cum știi?! Mi-aduc aminte, toată noaptea următoare n'am durmit: gândurile mă chinuiau. Să mă lipsesc de ceas, îmi erà jale, — îl pusesem lângă pat pe măsuța de noapte; și ticăia așa de prietenos și drăgălaș... Însă a simți, că David mă disprețuește... (Da, nici o îndoială! el mă disprețuește!)... aceasta mi se părea de ne-suferit! Cătră dimineață hotărîrea mea erà luată... Ce-i drept, începui să plâng — dar în sfârșit adurmii; când mă desmetecii — mă îmbrăcai repede și alergai în stradă. Eram hotărît să dăruiesc ceasul meu celui dintâi sărac, ce-l voi întâlni.

IV.

N'a trebuit s'alerg departe de casă, și iată omul, pe care-l căutam. Un băețoi, ca de zece ani, îmi ieși în cale, zdrențos, desculț și care mai trecuse pe dinaintea ferestrelor noastre. Într'o săritură mă apropiai de el și, fără a pierde vreme, — i-am îmbiat ceasul.

Băiatul sgâi ochii, cu o mână își acoperi gura, ca și când s'ar teme că se frige — și întinse pe cealaltă.

„Ia-l, ia-l — mormăii eu între dinți: — e al meu, ți-l dau ție — poți să-l vinzi, și să-ți cumperi ceva... de ce-i aveà trebuință... Fii sănătos!“

I-am vârât ceasul în mână — și fuga acasă. Oprindu-mă câtva timp 'naintea ușii dormitorului, ca să răsuflu, mă apropiai de David, care tocmai sfârșia cu îmbrăcatul și-și pieptenă părul.

„Știi ce, David? — începui cu glas cât am putut mai liniștit. — Ceasul dela Năstase l-am cinstit.“

David se uită la mine, trecând peria peste tâmple.

„Da, — urmași pe acelaș ton negustoresc, — eu l-am cinstit. Este aici un băiat, foarte sărac, cerșitor: lui i l-am dat.“

David puse peria pe măsuța de spălat.

„El poate, cu banii ce-i capătă, — zisei tot eu, — să-și cumpere ceva lucru de folos. În sfârșit, el câștigă ceva.

Am tăcut.

— Ei, ce-i? bine-ai făcut! — grăi la urmă David și plecă la școală. După el pornii și eu.

— Dar dacă te vor întrebă, unde-i ceasul? — se întoarse David cătră mine.

— Am să spun, că l-am pierdut!“ — răspunsei nepăsător.

Mai mult n'a fost vorbă între noi despre ceas în ziua aceea: totuși mi s'a părut, că David nu numai că mă aprobă — ci... oarecum... chiar mă admiră. — Ba zău!

V.

Trecură iarăși două zile. Din întâmplare nimeni din casă nu-și aduse aminte de ceas. Tata avuse o mare neplăcere cu unul din clienții săi: așa nu-i eră de mine, nici de ceasul meu. Eu, în schimb, într'una gândeam la ceas. Chiar aprobarea... presupusa aprobare a lui David, nu mă prea mângăia. El, din potrivă, n'o dovedea prin nimic deosebit: o singură dată zise, — în treacăt — că n'a așteptat dela mine atâta îndrăzneală. Hotărît: jertfa mea m'a păgubit, nu mi-a adus mulțumirea cumpănită, care o cerea amorul meu propriu.

Ba încă, pare că în adins veni chiar atunci la noi un cunoscut, un școlar de gimnaziu, fiul doctorului din oraș — și începù a se fãli cu un ceas nou, și nu de argint, ci de aramă, ce i l-a dãruit bunică-sa...

În sfârșit, nu mai puteam răbdã, — tiptil mã furișai d'acasã, și începui a cãutã dupã bãiatul cerșitor, cãruia îi dasem ceasul.

Curând îl gãsi: în curtea bisericii se jucã în arșice cu alți bãieți. Îl chemai la o parte — și, abiã rãsufând și împiedecându-mã în vorbã, îi spusei, cã tata și rudeniile mele s'au supãrat, fiindcã am dãruit ceasul, — și cã dacã s'ar învoi sã mi-l dea înapoi, foarte bucuros i l-aș plãti cu bani... Pentru treaba asta luasem cu mine o rublã veche cu chipul Elisavetei, întregul meu capital în bani-gata.

„Dar nu-i la mine, ceasul dumitale, — rãspunse bãiatul cu glas aprins și plângãtor; — l-a vãzut tata, și mi l-a luat; apoi m'a și bãtut. Ziceã, cã de bunã seamã l-am furat de undeva; cã cine-i așa de prost, sã-mi cinsteascã un ceas?!

— Cine-i tatãl tãu?

— Tata? Trofimici.

— Dar ce-i dânsul? Ce treabã face?

— A fost soldat — „srãgeant.“*) A împlinit

*) Sergent.

anii, acum n'are slujbă. Petecește ghete rupte și pune talpă nouă. Atâta e treaba lui. Din asta trăește.

— Unde e casa voastră? Du-mă la dânsul.

— Te duc. Să-i spui și d-ta, că mi-ai dăruit ceasul; mereu mă ceartă: „Hoțule“ și iarăși „hoțule!“ Și mama zice tot așa: „cui, Doamne iartă-mă, sameni tu, de furi?“

Am pornit cu băiatul la casa lor. Locuiau într'o colibioară afumată, în fundul unei curți al unei fabrici arse de mult și lăsate în părăsire. Pe Trofimici și nevastă-sa îi găsiseram acasă. Fostul „srăgeant“ era un bătrân înalt de stat, vânjos și drept, cu favorite galbine-cărunte, bărbie nerasă și o întreagă rețea de zbârcituri pe obraz și pe frunte. Nevastă-sa părea mai bătrână decât el: ochii ei mărunți și înroșiți clipiau a jale, închiși pe jumătate, în mijlocul unei fețe bolnăvicioase umflate. Oamenii aceștia purtau mai mult niște zdrențe întunecate decât îmbrăcăminte.

Am tălmăcit lui Trofimici, de ce am venit. El mă ascultă în tăcere, fără să clipească și fără a-și lua de pe fața mea privirea sa tâmpită și încordată — adevărat „militară“.

„Sburdălnicie! — isbucni el în sfârșit cu un bas hodorogit. — Ori, poate, așa se poartă boierii? De bună seamă, de cumva

Petika*) n'a furat ceasul — așa-i trebuie! Bum! Să nu-și prindă mintea cu coconașii! Iar dacă l-a furat — apoi firește! Bum! bum! bum! Cu latul săbiei, ca și la cavalerie! Are să uite? Astfel de pildă? Aș!? Dop la vrană! Ia vezi ce istorie! Trăzni-l-ar!“

Vorba din urmă o rostî Trofimici cu un fel de glas chiuitor. Invederat nu se putea dumeri.

„Dacă ai voi, să-mi dai dumneata ceasul — începui să explic iarăș... nu cutezam să-l „tutuiesc“, deși eră soldat simplu — bucuros v'aș plăti rubla asta. Mai mult, cred eu, nu face.

— Așa! — bombăni Trofimici, care tot nu se dumerise și, după vechiul nărav, sta gata să mă 'nghiță cu ochii, ca și când ași fi te miri ce comandant. — Așa-i treaba — ha? — Să vedem, s'o pișcăm!.. Uliano,**) taci! strigă nevastei sale, care eră să-și caște gura. — Iată ceasul — adause el, trăgând lădița mesei: — dacă e chiar al dumitale — poftim ia-l; dar rubla de ce? Cum?

— Primește rubla, Trofimici, cap fără socoteală — începù a sbiera femeia. — Ți-ai pierdut mințile, bătrâne? N'ai un ban pe

*) Petrică, Truică. (N. trad.)

**) Iuliana. (N. trad.)

suflet — și tai la palavre! Pletele tale în zădar le-au retezat, că — tot babă ești! Nimic nu pricepi... Ia banii — dacă te-ai socotit să dai îndărăt ceasul!

— Uliană, taci; tu nespălato! — zise Trofimici. — Unde s'a pomenit una ca asta — să vorbești aici? Ce? Femeie — cap; ea să vorbească?.. Petika, nu te mișcă; că te bat, te omor!.. Iată ceasul!“

Trofimici întinse ceasul spre mine, dar nu-l lăsă dintre degete.

Căzù pe gânduri, își plecã fruntea, apoi se uitã la mine cu aceeaș privire fixã, tâmpitã — și d'odată răcnì:

„Unde-i? Rubla, unde-i?”

— Iat-o, iat-o!“ — răspunsei iute scoțând moneda din buzunar.

Dar el n'o luã, ci mă tot privì. Eu potrivii rubla pe masã. Iar el, repede, o împinse în lãdițã, îmi aruncã ceasul și, întorcându-se la stânga 'mprejur, lovind aspru cu piciorul în pãmânt, șuerã cătrã nevastă și cătrã bãiat:

„Afarã, haimanalelor!“

Uliana începù a gângãvi ceva — dar eu mă repezii în curte și de-acolo în stradã. Vârâi ceasul în buzunar și stringându-l vârtos în mână într'o fugã îl adusei acasă.

VI.

Erà iar al meu, ceasul; însă nu-mi aduse nici un fel de plăcere. Să-l port, nu mă puteam hotărî; trebuia mai ales să ascund de David toată isprava. Ce-ar crede el despre mine, despre lipsa mea de caracter? Nici să încui în vre-o cutie nenorocitul ceas nu puteam: cutiile la noi le aveam în tovărășie. Încercai să-l piti când în vârful dulapului, când sub saltea, când după cuptor... Și cu toate acestea, pe David n'am reușit să-l trag pe sfoară!

Odată, scoțând ceasul de sub podelele odăii, voiam să-i frec capacul d'argint cu o mănușă veche din piele de căprioară. David ieșise undeva în oraș; n'așteptam, să se 'ntoarcă curând... fără veste el intră în odaie.

Mă încurcai rău, erà să scap ceasul, și de tot zăpăcit, cu față înroșită de durere, începui a-l mișcă pe jiletcă încoace și încolo; nici decum nu nimeriam buzunarul.

David se uită la mine și, după obiceiul său, zâmbi în tăcere.

„Ei, ce-i? — grăi în sfârșit. — Tu crezi, că eu n'am știut de ceas, că e la tine? L-am văzut în cea dintâi zi, când l-ai adus.

— Te încredințez...“ — începui aproape în lacrimi...

David dete din umeri.

„Ceasul e al tău; ești volnic, să faci cu el ce voiești.“

Zicând cuvintele acestea crude, ieși.

Eram descurajat. De astă dată, nu mai încăpea nici o îndoială: David, de fapt, mă disprețuia!

Aceasta nu putea să rămâie așa.

„O să-i arăt eu lui“, gândii, stringând dinții, și îndată pornii cu pas hotărât în anticameră, căutai pe căzăcuțul*) nostru Iușka**) și-i dăruii ceasul!

Iușca eră să nu-l primească; însă îl prevestii, că dacă nu primește ceasul, într'un minut îl sfarm, îl calc în picioare, îl sparg în bucățele, îl arunc în groapa de gunoi! El se gândi, chicoti și luă ceasul. Iar eu mă întorsei în odaie și, zărind pe David cetind dintr'o carte, îi povestii isprava.

David nu-și ridică ochii de pe carte, ci mișcând din umeri și zâmbind zise: „Ceasul, în sfârșit, e al tău, și tu poți să faci orice cu el.“

Acum mi s'a părut, că David mă disprețuiește ceva mai puțin.

Eram deplin încredințat, că nici odată nu se va încumeta a se îndoii de caracterul meu; căci acest ceas, acest scârbos dar al scâr-

*) Băiat servitor, îmbrăcat căzăcește. **) Iliuț.

bosului meu naș, deodată mi se făcù atât de urât, încât nu eram în stare să 'nțeleg, cum a fost cu puțință, să-mi pară rău după el, cum s'a putut să-l cerșitoresc dela un oarecare Trofimici, care va fi în buna credință, că m'a tratat generos. ✓

Trecură câteva zile... Mi-aduc aminte, că într'una din ele ajunse și în orașul nostru vestea mare: împăratul Pavel se sfârșise, și fiul său Alexandru, despre a cărui bunătate de inimă și iubire de oameni se răspândiseră unele știri frumoase, urcă tronul. Vestea aceasta irită pe David grozav: puțința revederii, a unei apropiate revederi, a părintelui său, i se ivi îndată. Și tatăl meu se bucură.

„Pe toți exilații i-aduc acum îndărăt din Siberia, și pe fratele Iegor, probabil, nu-l vor uită!“ repetă el, frecându-și încet mâinile, tușind în aceeaș vreme, ca și când s'ar teme.

Împreună cu David îndată am lăsat și lucrul și școala; nici la preumblare nu mai ieșiam, ci stam la colțișor și socotiam și chibzuiam câte luni, câte săptămâni, câte zile i-ar trebui „fratelui Iegor“, ca să se întoarcă, și unde s'ar putea să-i scriem, și cum să-i ieșim în cale, și ce fel de trai să începem după aceea? „Fratele Iegor“ eră arhitect: am hotărât cu David, ca el neapărat să se mute la Moscva

și acolo să zidească școli mari pentru săraci, iar noi ne-am duce să-i fim de ajutor. De ceasornic, firește, uitarăm cu desăvârșire; tot atunci năpădiră asupra lui David alte griji... despre care va fi vorbă mai încolo; însă ceasornicul a fost menit să nu-l dau uitării cu una cu două.

VII.

Într'o dimineață, tocmai isprăvisem dejunul — eu ședeam înaintea ferestrii și mă gândeam la întoarcerea unchiului — afară se statornicise stelind o moină de April — deodată năvăli în odaie: Pulcheria Petrovna. Ea eră, în orice vreme, foarte sprintenă și agitată, vorbea cu glas țivlitor și fără încetare mișcă din mâni; iar acum, fără forme, sări asupra mea.

— Marș! marș îndată la tată-to, domnișorule! — începù a trozni. Că tu ai născocit ștregăria, așa nerușinat! — Așteptați voi amândoi: Năstase Nastaseici a dat de gol drăcoveniile voastre!... Pleacă! Tată-to te așteaptă... Iute să pleci! După mine!

Neînțelegând nimic, pornii pe urmele mătușii și, trecând pragul odăii de primire, văzui pe tata umblând cu pași mari în sus și 'n jos și luându-se de păr, pe lușca în lacrimi lângă ușă, iar în colț, în scaun, pe

nașul meu Năstase Nastaseici — cu înfățișarea unei bucurii răutăcioase în nările lărgite și în ochii lui aprinși ce se uitau cruciș.

Tata, cum am intrat, se repezi asupra mea: — Tu ai dăruit lui Iușca ceasul? Vorbește! Mă uitai la Iușca...

— Dar vorbește! — repetă tata și bătù din picior.

— Da, — răspunsei, și numai decât primii o palmă zdravănă, care produse mare plăcere mătușii mele. Auzii șuerul ei, ca și când ar fi sorbit o dușcă de ceai fierbinte. — Dela mine tata trecù la Iușca.

— Iar tu, ticălosule, cum îndrăznești a primi ceasul dăruit, — se răsti cătră el, luându-l de păr, — ba încă să-l și vinzi la ceasornicar, nemernicule!

Iușca, într'adevăr, cum aflai pe urmă, în nevinovăția sa dusese ceasul meu la un ceasornicar din apropiere. — Ceasornicarul îl atârnase în vitrină; Năstase Nastaseici trecù pe dinainte, îl zări, îl răscumpără și-l aduse acasă.

Încolo, judecata mea și a lui Iușca a fost scurtă: tata începù să sufle tare și să tușească, firea lui nu erà să țină mult mânia.

— Dragă frate, Porfirie Petrovici, — zise mătușa, îndatăce băgă de seamă, că mila

se înstăpâneă în inima tatălui meu, — te rog nu te neliniști prea mult: nu se plătește să-ți mânjești mânilor. Ci, iată ce zic eu: cu învoirea prea stimatului Năstase Nastaseici, și din pricina, că fiul tău a fost cât se poate de nerecunoscător, — ceasul îl iau la mine, — băiatul cu purtarea sa a dovedit, că nu-i vrednic să-l poarte, și nu-l știe prețui; iar eu am să-l dăruiesc în numele tău unui om, care va resimți bunăvoința ta.

— Cui? — întrebă tata.

— Lui Crisant Lukici, — răspunse mătușa după puțină șovăire.

— Lui Crisanțuț? zise iarăș tata și, făcând un semn cu mâna, adaoșe: — mi-e tot una. Poți să-l arunci și 'n cuptor.

El își încheiă jiletca și ieși, încovoiindu-se de tusă.

— Ei, îmi dai învoirea dumitale, cumetre? — se întoarse mătușa cătră Năstase Nastaseici.

— Cu dragă inimă, — răspunse omul, care în tot decursul „judecății“ nu se mișcase din scaun, ci încetișor sforăind și frecându-și vârfurile degetelor, își aștia ochii de vulpoi când la mine, când la tata și când la lușca. Simțea nașul meu o adevărată plăcere!..

Propunerea mătușii mele m'a turburat adânc.

Nu-mi erà jale de ceas; însã îmi erà grozav de nesuferit omul, cui și-a pus de gând să-l dăruiască. — Acest Crisant Lukici, după numele de familie Trankvillitatin, un seminarist, sănãtos ca mărul, tare și înalt, se obișnuise să umble la noi în casã — naiba știe de ce! „Sã se ocupe cu copiii,“ așa susțineã mãtușã; însã cu noi nu se puteã ocupa, pentrucã însuși nu învățase nimic și erã prost ca un cal. Peste tot, sãmãnã întru cãtva cu calul: tropãia din picioare ca din copite, nu rãdeã, ci nechezã, atunci își arãtã tot interiorul gurii și chiar limbãrușul; aveã niște fãlci mari, lungi, noduroase și late; purtã un caftan de lãnã asprã, ce miroasă a carne crudã. Mãtușã țineã la el din suflet și-l preamãreã ca pe un bãrbat impunãtor, cavaler și „grenadir“. — El aveã obiceiul sã dea bobãrnace copiilor peste frunte, — îmi dase și mie, când eram mai mic, — cu unghiile tari ca piatra și cu degetele lungi — și pocnind hohoteã și se minunã: „Auzi, cum rãsunã capul tãu! Va sã zicã e gol!“ — Și acest nãtãntoc sã poarte ceasul meu! — De o mie de ori nu! hotãrîi în gândul meu, ieșind iute din odaia de primire și urcându-mã în pat. Obrazul îmi ardeã de palma primitã, — dar și 'n inimã ardeã amarul jignirii și

setea răsbunării... De o mie de ori nu! Nu puteam îngădui, ca afurisitul seminarist să-și râdă de mine... Își va pune ceasornicul, lăntușorul îi va atârna pe burtă; iar el, seminaristul, va rânji de plăcere... De o mie de ori nu!

Toate bune; dar cum să fac? cum să împiedec lucrul?

M'am hotărît să fur ceasul dela mătușa!

VIII.

Din norocire, Trankvillitatin plecase undeva din oraș; mai curând decât a doua zi nu putea sosi: în noaptea aceasta trebuia folosit prilejul! Mătușa nu se încuia în odaie, și nici nu se găsea în casa întregă o cheie, care să se potrivească la uși; dar unde va pune ceasul? unde să-l ascundă? Până în seară îl purtase în buzunar, și nu odată îl scosese, privindu-l de toate părțile; dar la noapte, — unde o să fie la noapte? — Ei, e treaba mea să-l caut, gândii eu, ridicând pumnii.

Aprins de îndrăzneală și frică, mă bucuram de apropiatul și doritul delict; îmi băteam capul, încruntam sprâncenele și murmuram: așteptați! Amenințam, eram rău, eram pri-mejdios... și mă feriam de David! — Nimeni, nici chiar el, nu trebuia să aibe bănuială de ceeace mi-am pus în gând să fac...

Voi isprăvi singur, — și singur voi răspunde!
Ziua se strecură încet... seara sosi... în sfârșit veni și noaptea. Nu lucrasem nimic, voiam să nu fac nici o mișcare: ca un piron se 'mplântase în capul meu ideea. La prânz tata, a cărui inimă, cum am zis, eră îngăduitoare și-i eră greu să țină mânia — pe un băiat de 16 ani nu-l mai lovești peste față, — tata încercă să-mi fie prietinos; dar eu refuzai bunăvoința, nu din ceva ură, cum își închipuiă atunci, ci numai din frică de a mă lăsa pe jos: eu trebuia să-mi păstrez neatinsă toată flacăra răsbunării, toată tăria hotărîrii mele nestrămutate! Mă culcai foarte de timpuriu; dar, se 'nțelege, n'adormii și nu închisei nici un ochiu, ba dimpotrivă îi căscai — deși mi-am tras plapoma peste cap. Nu mă socotii de mai nainte cum voi operă; n'aveam nici un fel de plan; așteptam numai să se odihnească, în sfârșit, toți cei din casă. Luasem o singură măsură: ciorapii nu-i scosesem. Odaia mătușii se află sus în etaj. Trebuia să treci prin odaia de mâncare, prin anticameră, să urci treptele, să treci un mic coridor — acolo... ușa din dreapta!.. Nu eră nevoie să port cu mine lumânare sau lampă: într'un colț dela odaia mătușii, în fața sfintei icoane, ardea candela nestinsă: asta o știam.

Aşadar, eră destul de luminos. Tot mai stam întins cu ochii deschişi, cu gura întredeschisă şi uscată; sângele îmi bătea la tâmple, în urechi, în grumaz, în spate, în tot corpul! Şi aşteptam... dar pare că un duh necurat îşi râdea de mine: vremea treceă... treceă, dar odihna casei nu veneă.

IX.

Mi se părea, că David niciodată n'adurmise mai târziu, ca acum... David, tăcutul David, începeă să lege vorbă cu mine. Niciodată, atâta vreme, n'au hurducat, n'au umblat, n'au povestit în casa noastră! Şi de ce flecăresc atâta? gândeam în mine; n'au putut face treaba asta dimineaţa! — Sgomotul d'afară iarăşi nu se mai isprăveă: când urlă un câne, scoţind urlete subţiri şi încăpăţinate; când lărmuiă cutare beţiv; ori o poartă scârţâia; ori un car cu roatele bubuind mergeă, mergeă, şi pare că n'aveă de gând să treacă odată. De altfel aceste sunete nu mă iritau: din contră le eram mulţumitor. Ele, aşa zicând, mă susţineau în starea de veghiere. — Dar iată, se pare, în sfârşit, totul se linişteşte. Singur orologiul bătrân din perete bate răguşit şi rar în odaia de mâncare, pare că aud răsuflarea măsurată şi trăgănată, ca şi bol-

navă, a celor ce dorm. Eram gata să mă scol... dar iarăş şueră cineva... apoi suspină... ceva moale cade — şi un oftat se aude, un şopot se strecoară d'alungul zidurilor...

Sau nu-i nimic, — poate e închipuirea mea întărâtată?

Incetă şi sgomotul: rămase numai inima mea, şi întunerecul, şi pustiul nopţii. E vremea! Infiorat arunc plapoma, pun picioarele pe podele, mă ridic... Un pas, altul... Mă târăsc. Tălpile picioarelor, ca şi străine, grele, înaintează slab şi şovăind. Ascultă! Ce fel de sunet? Un ciorsăit undeva, sau scârţăit... sau gemet? Aştept... Pe faţă îmi aleargă furnici, în ochi mi se ivesc lacrimi reci... Nimic!... Iarăşi mă târăsc. E întunerec; dar cunosc calea. Acum mă împedec de-un scaun... Ce sgomot, — şi cum mă doare! Tocmai la fluierul piciorului... Înţepenii... Ei, ce-i! Se deşteaptă? A! Tot atât! Acum mă cuprinde îndrăzneala şi dârzenia. Înainte, înainte! Trec deja prin odaia de mâncare; dibuind prin întunerec, iată şi uşa, o deschid, dintr'una, cu avânt... Țâțânilile afurisite cum scârțăe... eei! Iată-mă, urc deja pe trepte... Una! două! una, două! Scărilor, pârăind sub picioare, le arunc o privire necăjită, — ca și când le-aș fi putut zări. Iată și cealaltă ușa, întind mâna la

clanță... Asta se deschide ușor și larg: doamne-ajută... Mă aflu în coridor!

Iar în coridor sus, lângă tavan, este o mică fereastră. Lumina slabă a nopții abia se strecoară prin sticla întunecată. Văd, la licărirea de lumină, jos pe o saltea, zăcând cu mâinile sub capul sburlit, fetița noastră servitoare; doarme adânc, suflă rar, și tocmai la capul ei este ușa primejdioasă. Pășesc peste saltea, peste fetiță... Cum se crepă ușa... nu știu; însă eu stau în odaia mătușii; iată, candela în colț, dincolo e patul; iar mătușa, cu ceapsă și peptărel, e în pat, întoarsă cu fața spre mine. Doarme, e liniștită; răsuflarea nu i se aude. Flacăra candelii se clatină încetișor, atinsă de curentul aerului proaspăt: în toată odaia, și pe fața neclintită și galbină ca ceara a mătușii — joacă umbre...

Iată și ceasul! D'asupra patului, la perete, atârnă pe o periniță brodată. Ce noroc! când socotești... Acum nici un fel de șovăire! Dar ce sunt pașii aceștia moi și iuți la spatele mele? A, nu! inima-mi palpită!... Ridic piciorul înainte... Dumnezeule! ceva rotund și mare mă atinge la pulpe... odată! și încă odată! Sunt gata să strig, gata să cad de frică... Un cotoi vârgat, motanul nostru, stă înaintea mea, cu spatele încovoiat, cu coada

întinsă. El sare pe pat — greu și moale, — se încolăcește și începe a toarce, ca un bătrân funcționar, și iarăș mă privește cu ochii sclipitori. Pss! pss! i șoptesc cât se poate de încet. Mă plec peste mătușa, eră s'apuc ceasul... Ea deodată se ridică puțin, își deschide larg pleoapele... Ziditorule! ce-o să fie?... Pleoapele ei însă tresar și se închid, bâlbăind ceva, capul său cade pe perină.

Un minut — și mă aflu iarăși în odaia mea, în patul meu, cu ceasul în mâinile mele...

Mai ușor decât un fulg îmi luai sborul îndărăt! Îndrăzneț băiat, și hoț, și erou; abia răsufлам de mulțumire, îmi eră cald, eram vesel — și voiam să trezesc îndată pe David, să-i povestesc tot — și, lucru de necrezut! adurmii ca mort. Deschisei în sfârșit ochii... În odaie eră luminos, soarele răsărise. Din norocire, nimeni încă nu se sculase. Am sărit în sus, ca vărsat cu apă ferbinte; am deșteptat pe David, și toate i le-am împărtășit. El mă ascultă zâmbind. — „Acum știi ce? — zise la urmă, — să îngropăm în pământ ceasul caraghios, să nu mai fie pomeneală de el!“ Ideea mi se părù desăvârșită. În câteva clipe ne îmbrăcarăm, fugirăm în grădina de poame, îndărătul casei noastre, — și sub un măr bătrân, într'o groapă adâncă, cu grabă

săpată în pământul fraged de primăvară, și cu ajutorul unui mare cuțit al lui David, darul urgisit al nașului meu se făcù nevăzut pentru totdeauna și n'avea s'ajungă în mâna ne-suferitului Trankvillitatin! Bătucirăm groapa, aruncarăm d'asupra pietriș și, mândri, norocoși, fără să fim observați, ne întoarserăm acasă, ne culcarăm și mai durmirăm două ceasuri un somn ușor și fericit.

X.

Puteți să vă închipuiți, dimineața, alarma ce se porni, îndată-ce mătușa voi să pună mâna pe ceas. Până astăzi îmi răsună în urechi strigătul ei țiuitor. „Ajutor! Hoți! hoți!“ sbieră ea, răsculând casa toată. Eră ca apucată; iar noi, eu cu David, zâmbeam fiecare în sine, și dulce ne eră zâmbetul. „Toți, dar toți trebuie bătuți și ruți în bă-tăi! d'asupra capului meu din periniță mi l-au scos!“ Eram pregătiți la orice, așteptam o catastrofă... însă, în contra așteptării, nici un fel de nenorocire nu ne lovì. La început tata, firește, războinic, pomeni ceva de poliție; dar poate îi părea rău de pedeapsa de ieri, și fără veste, spre mirarea nedescrisă a mătușii, tăbărî nu asupra noastră, ci asupra ei! — „D-ta mă plictisești ca o rădiche lem-

noasă, Pulcheria Petrovna, — strigă dânsul — ce am eu cu ceasul dumitale? Nu mai vreau s'aud nimic! D-ta zici, că n'a perit fermecat; dar ce mă privește pe mine? Fermecat să fie! Ori ți l-au furat? Ei, așa-ți trebue! Că ce o să zică Năstase Nastaseici? Să-l ia naiba, cu ceas cu tot, pe Nastaseici al dumitale! N'am nimic dela el, decât pagubă și neplăceri. Să mă lăsați în pace! Ați auzit?" — Tata trânti ușa și trecu în cabinetul său. Eu și David nu înțelegeam la început aluziunea cuprinsă în vorbele dela urmă; dar mai târziu am aflat, că tata tocmai pe atunci erà foarte indignat de purtarea nașului meu, care-i ștersese dinaintea ochilor o bună afacere. Mătușa erà să plesnească de necaz — și nu-mi puteà face nimic. Atât că dacă treceà pe dinaintea mea, mi se strâmbà și repetà în șopot ascuțit: „hoț, hoț, ocnaș, pungaș!" — Muștrările îmi făceau haz... Îmi plăceà mult să mă duc în grădiniță, să îndrept câte-o privire cu prefăcută nepăsare la locul acela de sub măr, unde se odihneà ceasul; și dacă David se aflà lângă mine — schimbam cu el semne pline de înțeles...

Mătușa își pusese de gând să întărâte asupra mea pe Trankvillitatin; dar eu m'am adăpostit sub scutul lui David, care declară

în fața vigurosului seminarist, că-i spintecă pânțelele cu cuțitul, dacă nu mă lasă în pace... Trankvillitatin se înfrică; deși „grenadir“ și cavalier, după vorba mătușii, totuși curajul nu erà partea lui cea tare.

Trecurã cinci săptămâni... Dar să nu credeți poate, că istoria cu ceasul se sfârșește aici. Nu, aici nu se sfârșește; numai cât, ca să pot urmã cu povestirea, trebuie să întroduc o nouă persoană; de aceea este trebuință neapărată să ne întoarcem puțin îndărăt cu povestirea.

XI.

Tatăl meu fusese multă vreme bine cunoscut, chiar intim, cu un fost slujbaș, Latkin, un om paralic și sărac, cu mișcări fricoase și ciudate, una dintre acele ființe, la care se potrivea vorba că e om „bătut de Dumnezeu“. Ca și tatăl meu, ca și Năstase, Latkin se ocupă cu treburi de proces, erà „advocat“ particular și împuternicit; dar neavând nici înfățișare prezentabilă, nici darul cuvântului, și prea puțin încrezut în sine, nu se putea hotărî să lucreze neatârnat, și se lipi de tatăl meu. Scrisul lui erà „mărgăritar adevărat“, cunoștea perfect legile până în amănunțimea tuturor întortochierilor stilului judecătoresc în orice jalbă. Impreună cu tata

făptuiseră diferite lucruri, împărțeau dobânzile și pierderile și, se zicea, că nimic n'ar putea sguduî prietenia lor; și, cu toate acestea, prietenia lor într'o zi se prăbuși... Tata se desbină pe vecie de tovarășul său de muncă. Dacă Latkin ar fi șters dela tata un câștig întâmplător, în felul lui Năstase, care-i luase locul, — nu s'ar fi mâniat tata mai altfel decât se mâniase pe Năstase, ba poate mai puțin; însă Latkin, sub înrâurirea unui sentiment neînțeles — al invidiei, al lăcomiei, — dar poate și cuprins de-o omenie trecătoare — „păcăli“ pe tatăl meu, dându-l de gol unui tânăr și bogat negustor, dela care amândoi primiseră împluternicirea: Latkin adevărat deschise ochii junelui încrezător asupra unor... unor trebșoare, care aveau s'aducă folos însemnat tatălui meu. Nu pierderea bănească, ori și cât de mare eră — nu! ci trădarea scârbî pe tata și-l înflăcăără. Nu putea iertă pe un om cu două fețe.

— Iată, omul sfânt își arată arama! — repetă într'una, tresărea de mânie, iar dinții îi dârdăiau ca de friguri. Eram tocmai în odaie, și am fost martor la scena aceasta urâtă. — Bine! De astăzi încolo — amin! Intre noi s'a sfârșit! Cu Dumnezeu, acolo-i ușa! Nici eu la tine, nici tu la mine! voi sunteți

pentru noi grozav de cinstiți — cum să mergem în societatea voastră!.. Dar n'o să ai parte de noroc nici tu! — Înzadar se rugă Latkin, cu lacrimi, de tata și se plecă până la pământ; înzadar încercă să dea lămuriri, cum el însuși a fost cuprins de-o nedumerire bolnavă. — „Doar nici eu nu m'aleg cu ceva folos, Porfirie Petrovici, bâlbâi el; doar însumi pe mine m'am nenorocit!“ Tatăl meu rămase neînduplecat... Latkin n'a mai pus piciorul în casa noastră. Soartea lui, pareă, că și-a pus de gând să adeverească ultima vorbă crudă a tatălui meu. Curând după ruptură — întâmplată cu vre-o doi ani înainte de vremea, când începe povestirea mea — nevasta lui Latkin, de mult bolnavă, muri; fetița sa a doua, mititică de trei ani, într'o zi rămase mută și surdă din spaimă: un roi de albine i se așezase pe cap; Latkin însuș avu un atac de apoplexie — și căzû într'o cumplită, nesfârșită sărăcie. Cum îndură el și cu ce trăiă, e greu de spus. Ședeă într'o căsicioară pe jumătate ruinată, la o mică depărtare de casa noastră. Fiică-sa cea mai mare, Raisa, trăiă și ea acolo și îngrijă casa, cum puteă. Raisa aceasta e adecă noua persoană, care trebuie s'o întroduc în povestire.

XII.

Până când tatăl ei fusese prietin cu tatăl meu, o vedeam neîncetat; uneori şedeà ziua întreagă la noi şi sau coseà, sau torceà cu mânilor subţiri, sprintene şi iscusite. Erà o fată bine făcută, nu grasă, cu ochi isteţi castanii şi faţa palidă prelungă. Vorbeà puţin, dar cuminte, cu glas lin şi sonor, fără a-şi căscà gura şi fără a-şi arătà dinţii; când râdeà — ceeace se 'ntâmplà rar şi niciodatà nu ţineà mult — se iveau deodată toţi, mari, albi ca migdalele. Mi-aduc aminte şi de mersul ei uşor, legănat, saltând puţin la fiecare pas; mie totdeauna mi se păreà, că se coboară pe treptele unei scări, chiar şi dacà umblà pe loc oblu. Se ţineà drept, cu mânilor puse peste piept. Şi orice lucrà, de orice se apucà — chiar dacà petreceà un fir de aţă prin urechea acului, sau călcà cu fierul o fustă — toate îi şedeau frumos şi ca şi... poate nu credeţi... ca şi înduioşător. Numele ei din botez erà Raisa; iar noi îi ziceam Guriţă-neagră: la buza d'asupra aveà din naştere un mic semn vineţiu, tocmai ca şi când ar fi mâncat mure; dar aceasta nu o prindeà rău, dimpotrivă. Guriţă-neagră erà mai mare decât David cu un an. Eu îi purtam un sentiment de respect, dar ea nu se prea ocupà

cu mine. În schimb, se încheiase o prietenie între dânsa și David — o prietenie nu copilărească, însă cuminte. Ei umblau uneori la olaltă; câteodată nu schimbau o vorbă legănată, dar fiecare se simțea, că-i bine; — și adecă eră bine d'aceea, că erau împreună. Așa fată, în adevăr, n'am întâlnit. Avea în sine ceva puternic și îndrăzneț, ceva mândrit, și deschis, și drăguț. N'am prea auzit dela ea vorbă de duh, dar nici secături n'am auzit din gura ei; iar ochi mai înțeleghători n'am văzut. De când se ivise ruptura între familia ei și a mea, o vedeam arareori; tatăl meu mă oprise aspru să mai merg pe la Latkin — și nici ea n'a mai dat pe la noi. O întâlneam pe stradă, la biserică, și Guriță-neagră îmi insuflă aceleași sentimente de respect, împreună cu oarecare admirare — sau, mai de grabă, cu o milă. Nenorocirea lor o purtă cu mare tărie. „Fată de cremene“, zicea odată despre dânsa însuși Trankvillitatin, bătăranul. În realitate, trebuia să te cuprindă jalea: fața ei eră îngrijorată, obosită, ochii i se adânciseră, o sarcină peste puteri apăsă tinerii săi umeri. David o vedeă mult mai des decât mine; el umblă la casa lor. Tata se făcea că nu-i pasă: știa că David n'are să i se supună. Și Raisa se arată din vreme 'n vreme,

trecând prin o stradă dosnică, la gardul grădinii noastre, și se întâlneă aici cu David: nu sta la taifas cu el, ci-i împărtășeă un nou necaz, sau o nouă nenorocire — întrebându-l de sfat. Paralizia, de care eră lovit Latkin, avea ceva particular. Mânile și picioarele îi slăbiseră, dar le puteă folosi, chiar creerii săi lucrau normal; limba însă i se încurcă și, în locul unor cuvinte, rosteă altele, când îi veneă un lucru în gând și doreă să-i zică pe nume.

...„Ciu-ciu-ciu“, bâlbăia el în silă — toată vorba o începeă cu ciu-ciu-ciu, — „foarfecile, mie foarfecile...“ Foarfecile însemnau pânea. Pe tatăl meu îl ură, — lui îi atribuiă, cu jurământ, toată mizeria sa și-l numeă când casap, când juvaergiu. „Ciu, ciu, la căsap să nu cutezi să te duci, Vasiliievna!“ Cu numele Vasiliievna își boteză pe fiică-sa, — deși pe el îl chemă Martin. Cu fiecare zi i se sporreau trebuințele și lipsurile... dar cum să i le mulțumești? De unde să iei banii? Necazul de grabă te 'mbătrânește; eră foarte greu s'auzi alte vorbe de pe buzele acestei fete de șeptesprezece ani.

XIII.

Țin minte, mi s'a 'ntâmplat să fiu de față, când vorbeă cu David la pârleaz, tocmai în ziua morții mamei sale:

— Astăzi, în zori, măiculița murî, — zise ea, rătăcindu-și împrejur ochii întunecați și cumiți, iar după aceea plecându-i la pământ, — bucătăreasa are să cumpere un sicriu mai ieftin; însă nu mă pot încrede într'ansa; poate, are să bea banii. Ar trebui să vii, să vezi tu, David: de tine i frică.

— Viu, — răspuse David, — să văd... Ce face tatăl-tău?

— Plânge; vorbește: desmerdați-mă, zice, și pe mine. „Desmerdați-mă“ — trebuie să însemneze „îngropați-mă“. Acum a adurmit. — Raisa suspină adânc. — Ah, dragă David, David! — Ea își trecu o mână închisă de jumătate peste frunte și peste sprâncene, și eră mișcarea aceasta așa de amară... și așa de sinceră, și așa de frumoasă, ca toate mișcărilor ei.

— Tu, totuși, să grijești de tine, — observă David. — N'ai durmit, te văd, nimic... Și la ce să plângi? Amarul nu ți-l vindecă plânsul.

— N'am vreme multă de plâns, — răspuse Raisa.

— Asta-i treaba celor bogați, să plângă — observă David.

Raisa voiă să plece, dar se 'ntoarse.

— Eră să vindem șalul galben, știi, din

zestrea mamei. Pe douăsprezece ruble. Cred, că e puțin.

— Prea e puțin.

— Nici nu l-am da, — zise Raisa, oprindu-se un moment, — însă n'ai încotro; trebuie, pentru înmormântare.

— Firește, trebuie. Numai cât banii, să nu-i dai ușor. Popii noștri, — pacoste! Dar, stai, am să viu. Tu pleci? — Îndată am să fiu la voi. Adio, porumbițo.

— Adio, frățiorule!

— Vezi, să nu plângi!

— Să nu plâng? Ori fierb de prânz, ori plâng. Una din două.

— Cum: fierbe de prânz? — mă îndreptai cătră David, îndatăce plecă Raisa, — poate e a gătește de mâncare?

— Doar ai auzit: bucătăreasa are să cumpere sicriul.

„Gătește prânzul“, gândii eu, „și mâinile ei sunt totdeauna atât de albe și hainele atât de curate... Aș vrea s'o văd, cum e acolo, în bucătărie... Nu-i fată de toate zilele.“

Mi-aduc aminte de o altă întâlnire „la pârleaz“. De astădată, Raisa luase cu sine pe sorioara ei lipsită de auz și de grai: eră o copiliță frumușică, cu ochii mari, mirați și cu păr des negru întunecat pe un căpșor mi-

titel (părul Raisei încă erà negru — și fără sclipire). Latkin erà deja lovit de paralizie.

— Acum nu mai știi, ce să mă fac! — începù Raisa. — Doctorul a scris o rețetă, trebuie să merg la farmacie; iar țăranul nostru (lui Latkin îi rămăsese un singur suflet iobăgesc) ni-a adus niște lemne dela cătun, și o găscă. Însă îngrijitorul de moșie ni le-a luat: zice, că-i suntem datori.

— A luat găscă? — întrebă David.

— Ba, nu găscă. Zice, că-i bătrână, și nu plătește nimic. D'aceea ne-a și adus-o țăranul, așa zice îngrijitorul. Dar lemnele ni le-a luat.

— N'are drept! — strigă David.

— Drept n'are, dar le-a luat... M'am urcat în pridvor; acolo avem o ladă veche, din strămoși. Am început să caut într'ânsa... Și ce-am găsit: privește!

Ea scoase de sub basma un ochian destul de mare, prins în aramă, lipit cu saftian*) îngălbenit. David, iubitor și cunoscător de toate soiurile de instrumente, îl luă în mână.

— Lucru englez — zise el, punându-l când la un ochi, când la altul. — Pentru marinari.

— Și sticlele sunt întregi, — urmă Raisa.

*) Saftian, marochin, un fel de piele subțire.

— L-am arătat tatii; el zice: du-l, zălogește-l la juvaerghi! Ce crezi? Ne dă bani pe el? Noi ce să facem cu ochianul? Poate să ne uităm ca în oglindă, să vedem ce frumoase suntem. Căci oglindă, și așa, n'avem.

Și zicând cuvintele acestea, Raisa începù să râdă tare. Sorioara ei, deși n'o putea auzi, dar, poate, simțind tresărirea ei — o ținea pe Raisa de mână — și, ridicându-și ochii mari spre dânsa, se strâmbă speriată și izbucni în plâns.

— Iată, așa face totdeauna, — observă Raisa, — nu-i place, când râzi.

-- Ei, lasă, Liuboșca, n'am să râd, — adăose ea, ghemuindu-se iute lângă fetiță și netezându-i părul. — Vezi?

Râsul perî din fața Raisei, și buzele sale, ale căror colțuri arătau o deosebită milă, rămaseră nemișcate. Copilița se liniști. Raisa se ridică.

— Da, dragă David, fii bun... țava asta. Și așa, lemnele-s de pagubă, — iar gâsca norocul nostru că e bătrână!

— Zece ruble face neapărat, — grăi David învârtind țava de toate părțile. — Eu ți-o cumpăr... e mai bine. Iar acum, la apotecă! — cincisprezece copeice... D'ajuns?

— Primesc banii împrumut, — zise încet Raisa luând moneta.

— Și încă ce! Cu procente — vrei? Zălogul e la mine. Și e minunat lucru!.. Englezii sunt fruntea popoarelor.

— Dar se spune, că vom avea război cu dâșii?

— Nu, — răspunse David, — acum batem pe Francezi.

— Ei — tu știi mai bine. Așa, fii bun. Rămâneți sănătoși!

XIV.

La acelaș loc am mai fost de față la o întrevorbire. Raisa pareă mai îngrijată, decât de obicei.

— Cinci copeice o căpățină de varză, iar căpățina mică, abea cât pumnul, — zise ea, răzimându-și bărbia de mână. — Vezi, ce scump! Și banii pentru cusut încă nu i-am primit.

— Cine ți-e datoare? — întrebă David.

— Tot negustoreasa dela colnic.

— Una care umblă într'un pieptar verde, o femeie groasă?

— Ea, ea.

— Uite, grăsulina! Abea răsufă de voinică; în biserică gâfăie, ca o mașină cu vapor, și d'atâta vreme nu plătește.

— Plătește... dar când? Ș'apoi vezi, David, mai am alte necazuri. Tata și-a pus de gând

să-mi povestească visurile sale, — știi, cum gângăvește: vrea să rostească o vorbă, scoate alta... Când îi trebuie de mâncare, ne-am mai obișnuit, înțelegem; dar un vis câteodată e necuprins, chiar și dacă omul e sănătos; însă el, — vai ș'amar! Eu, zice, sunt foarte vesel; astăzi am umblat tot pe pasări albe; iar Domnul Dumnezeuul nostru mi-a dăruit un buchet, și în buchet era Andrei cu un cuțitaș. (— Pe Liuboșca noastră el o cheamă Andrei). — Acum, zice, o să fim sănătoși amândoi. Numai cât trebuie — cu cuțitașul — — hârșt! Iată așa! și arată la gât. — Eu nu-l înțeleg, și-i zic: bine, tată, bine; dar el se supără, vrea mereu să-mi tălmăcească lucrul. Și începe să plângă.

— Cum de i-ai răspuns astfel? — mă amestecai eu, — trebuia să-i spui ceva minciună.

— Nu pot minți, — răspunse Raisa, mișcându-și mâinile.

Și, în adevăr, ea nu știa minți.

— Să mințezi, nu-i trebuință, — observă David, — dar să te necăjești, încă nu urmează. Că nu dobândești nimic.

Raisa îl privi cu băgare de seamă.

— Ce voiam să te întreb, David; cum trebuie să scrii: *ca se?*

— Ce fel de „*case?*“

— Uite, spre pildă: „doresc, *ca se trăiești...*“

— Scrie: *c, a, s, e!* În două cuvinte: *ca, se.*

— Ba nu, — mă amestecai eu, — nu *se, ci să,* în două cuvinte.

— Ei, n'are a face, scrie și *să!* Lucrul de căpetenie este — *ca tu să trăiești!*

— Aș dori, să scriu bine, — observă Raisa și se roși puțin.

Când se înroșă, eră foarte frumoasă.

— Poate să fie de folos... Tata, pe vremea lui, cum scria... De minune! El m'a deprins și pe mine. Ei, acum și slovele abea le mai desface.

— *Tu să trăiești,* pentru mine, — repetă David, coborând glasul și neluându-și ochii dela dânsa. Raisa repede privi la el și se înroși de tot. — *Să trăiești tu...* iar de scris... scrie, cum știi... Ah, drace, iată vine și cotoroața! (David zicea „cotoroață“, și înțelegea pe mătușa). Ce-o fi purtând-o pe aici?.. Pleacă iute, puică!

Raisa mai privi odată la David și dispărù.

David nu vorbea cu mine despre Raisa, decât rar și nu bucuros, și nici despre familia ei; mai ales din vremea, când începù să aștepte în fiecare clipă rentoarcerea părintelui său. Mereu se gândea la el, — și la felul cum vom trăi după aceea. Își aducea

aminte lămurit de dânsul, și mi-l descria cu deosebită plăcere:

— E mare, puternic, într'o mână îți ridică zece puzi...*) Cum strigă: „hei, copile!“ De răsună casa toată. Impunător, bun... și îndrăzneț! Eră o vreme, când nu se temeă de nimenea. Minunată eră vieața noastră; pânăce ne lovì mizeria! Se zice, că acum e cu totul cărunt; dar mai demult eră cu părul roșu, ca și mine. Voini-i-ic!

David nici decum nu eră de părere, să rămânem la Rezan.

— Voi veți plecà, — observai — dar eu am să rămân.

— Fleacuri! Pe tine te luăm cu noi.

— Și, cu tata, cum rămâne?

— De tatăl tău te desparți. Iar dacă nu te desparți — te prăpădești.

— Cum așa?

David nu-mi răspunse și-și încruntă sprâncenele galbene.

— Ș'apoi, dacă plecăm cu tata, — începù iarăși — vom nemerì un loc bun, eu mă 'nsor...

— Ei, dar nu așa de grabă, — observai eu.

— Nu? și de ce? Eu am să mă 'nsor de grabă.

*) Un pud, măsură rusească de greutate, face cam douăzeci de chilograme.

— Tu?

— Da, eu; și ce-i?

— Nu cumva ai mireasă?

— Firește, că am.

— Pe cine?

David zâmbi.

— Ce neisteț ești! D'apoi: Raisa.

— Raisa! — repetai mirat. — Glumești?

— Eu, frate, nu știu glumi și nici nu-mi place.

— Dar este mai bătrână cu un an, decât tine?

— Ce-i? De altfel, să nu mai vorbim de asta.

— Îmi dai voie, să te întreb... — zisei. — Știe ea, că te-ai hotărât să o iei de soție?

— Negreșit.

— Dar tu nu i-ai spus ei nimic?

— Ce-i aici de spus? Când sosește vremea, am să-i vorbesc. Ajunge!

David se ridică și ieși din odaie. Rămas singur, m'am gândit... m'am gândit... și am aflat, la urmă, că David lucrează ca un om cu bună socoteală; iar pentru mine eră măgulitor să fiu amicul unui astfel de om.

Raisa, în haina ei veșnic neagră de lână, deodată mi s'a părut încântătoare și vrednică de iubirea lui credincioasă.

XV.

Tatăl lui David tot nu mai soseà, și nici scrisoare nu trimeteà. Erà vară, luna lui Iunie pe sfârșite. Noi ne topeam în așteptare.

Atunci auzirăm că Latkin slăbește tot mai mult și — cum erà de prevăzut — se sfârșește de foame, iar casa lor cade în ruine și coperișul stă să se prăbușească. David se schimbase și se făcuse atât de mohorât și rău, încât abia te puteai apropià. Mai adeseori se făcea nevăzut. Cu Raisa de loc nu mă întâlneam. Uneori o zăream în depărtare, trecând repede strada, cu mersul ei frumos, ușor, dreaptă ca săgeata, cu privirea întunecată și cuminte pe sub sprâncenele lungi, cu un aer de mahnire în fața palidă și mângăioasă...

Mătușa, ajutată de Trankvillitatinul ei, mă ocără, ca și până aici, și mânioasă îmi șoptea în urechi: „hoț, coconașule, hoț!“ Dar n'o luam în seamă; tata erà foarte ocupat, ședeà la masă, umblà încoace și 'ncolo, scrià și nu voià să afle nimic.

Odată, trecând pe dinaintea mărului știut, aruncaii, ca de obicei, o privire piezișă la locșorul cunoscut; mi se părù, ca și când s'ar fi petrecut oarecare schimbare deasupra pământului ce acoperià comoara noastră... Ca și când ar fi o moviliță acolo, unde mai

înainte erà o adâncitură, și petricelele nu erau puse așa. „Ce va să zică asta?“ mi-am zis. „Nu cumva oarecine a pătruns taina noastră și a desgropat ceasul?“

Trebuie să mă încredințez despre adevăr cu ochii mei. Pentru ceasul, care ruginează în sânul pământului, simțeam, în sfârșit, o nepăsare deplină; însă cum să permit să-l folosească altul? Îndată în ziua următoare, desdedimineată, înarmat cu cuțitul, pornii în grădină, căutai locul cu pricina, sub măr, mă apucaii de săpat, — și, săpând o groapă nu tocmai de un arșin*), eram încredințat deplin, că ceasul a dispărut, că cineva a pus mâna pe el, l-a scos, l-a furat!

Dar cine putea să-l... scoată, — afară de David?

Cine altul știă, unde se găsește?

Astupai groapa și venii în casă... Simțeam o jignire adâncă.

„Să presupunem — gândeam eu — că lui David i-a trebuit ceasul, ca să scape de foame și de perire pe fiitoarea sa soție sau pe tatăl ei... De ce n'a zis, că ceasul totuși prețuește ceva... Cum de n'a venit la mine, să-mi spună: „frate — (eu în locul lui David neapărat ziceam: frate) — frate! sunt lipsit,

*) Cot rusesc, arșin = 72 centimetri.

știi că tu n'ai bani, dar dă-mi voie să mă folosesc de ceasul acela, care împreună, noi amândoi, l-am îngropat sub mărul bătrân! Vezi doar, că nu aduce folos nimenui, iar eu am să-ți fiu recunoscător, frate!" Cu ce bucurie m'aș fi învoit! Însă a lucra pe ascuns, ca trădătorii, a nu se încrede într'un prieten... Nu! Aceasta n'o poate desvinovăți nici un fel de patimă, nici un fel de lipsă!

Da, eram foarte jignit. Voiam să-i arăt răceală, să fac pe îmbufnatul...

Însă David nu eră dintr'aceia, care să observe și să se neliniștească pentru atâta treabă.

Începui să fac aluziuni...

Dar se părea, că David nu înțelege aluziunile mele.

Am zis în fața lui, cât de josnic îmi pare mie omul, care, având un amic și înțelegând toată însemnătatea acestui sentiment sfânt, al amicitiei, n'are cu toate acestea mărinimie destulă, să nu-și caute loc de scăpare în viclenie: ca și când s'ar putea ascunde așa ceva!

Rostind cuvintele din urmă, am râs disprețuitor.

David însă rămase cu desăvârșire nepăsător!

La urmă, îl întrebai deadreptul: ce crede el, oare ceasul nostru a mai umblat câțva timp, îngropat în pământ, sau la moment s'a oprit!

El îmi răpunse: — Dar știe-l naiba! Cum țî-a trăsniț ție asemenea idee?!

Nu știam, ce să gîndesc. David, învederat, aveà ceva pe inimă... numai cât nu furtul ceasului. O întâmplare neașteptată mi-a dovedit nevinovăția lui.

XVI.

Mă întorceam odată acasă pe o ulicioară, de care mă feream de obicei, fiindcă acolo se află o casă lăaturalnică, unde locuia dușmanul meu Trankvillitatin; dar acum poate soarta m'a dus acolo. Trecând pe sub fereastra de jumătate închisă a unei cărciume, fără veste auzii glasul servitorului nostru Vasile, om tânăr, cu năravuri slabe, „leneș și destrăbălat“, cum ziceà tata, — dar și mare cuceritor de inimi femești, pe care le ademeneà cu glume, cu joc și cu cântec de cimpoi.

— Și așa, uite, ce-au născocit! — zise Vasile, pe care nu-l puteam vedeà, dar îl auzeam foarte lămurit: ședeà, pe semne, tocmai lângă fereastră cu ceva tovarăș, alătura

de ceaiul aburind — și cum se întâmplă uneori la oameni în odaia încuiată, vorbea tare, nebănuind că trecătorii pot să-i înțeleagă fiecare vorbă: — ce-au născocit? L-au îngropat în pământ!

— Minți! — mormăi al doilea glas.

— Dar *eu* îți spun! Așa-s domnișorii ăia, le lipsește o doagă! Mai cu seamă David ăla... e ca Isop. Mă trezesc odată în revărsat de ziuă, și — mă apropiu de fereastra iatacului... Mă uit: ce să fie?... Amândoi coconașii se duc în grădină, cu ceas cu tot, și sapă o groapă sub mărul cel mic, — după aceea îl așează acolo, ca pe un copilaș. Ș'apoi netezesc pământul, Doamne, ce destrămați!

— Ai dracului! grăi prietenul lui Vasile. — Așa-i, dacă-i răsfeți. Ei, și ce-i? Ai desgropat ceasul?

— Vezi bine, l-am desgropat. Acum e la mine. Dar să-l arăt, nu-mi vine la socoteală. A fost larmă grozavă pentru ceas. Că David, tot în noaptea d'atunci, îl șterpelise dela baba, de sub cap.

— O, o!

— Dar *eu* îți spun... Și, așa cum zic, nu se poate să-l arăt. Însă, vezi tu, când au să sosească ofițerii, am să-l vând cuiva, — de nu-l voi jucă în cărți.

N'am mai stat s'ascult, am alergat într'un suflet acasă, drept la David.

— Frate! — i-am zis, — frate! iartă-mă! Ți-am greșit! Te-am bănuit! Te-am învinovățit! Tu vezi, cât sunt de revoltat! Iartă-mă!

— Ce-ți lipsește? — întrebă David. — Vorbește lămurit!

— Te-am bănuit, că ai desgropat de sub măr ceasul nostru.

— Iarăș ceasul! Poate nu mai e acolo?

— Nu mai e acolo; am gândit, că tu l-ai luat, ca să dai ajutor cunoscuților tăi. Însă toată treaba a făcut-o Vasile.

Am spus lui David tot ce-am auzit sub fereastra cârciumii.

Dar cum să descriu mirarea mea! Presupuneam, la urmă, că David se va necăji; însă nicidecum nu puteam să mă aștept la astfel de izbucnire. Abia sfârșii de spus, și-l cuprinse o furie nespusă. David, care purtase un dispreț pentru toată șiretenia aceasta, cum zicea el, „sarbădă“ cu ceasul; David, care susținuse, nu odată, că nu plătește o lămâie stoarsă — acum d'odată sări din loc, s'aprinse, își strânse dinții, amenințând cu pumnii. „Asta nu poate rămâne așa! — zise în sfârșit. — Cum îndrăznește el să-și însușească un lucru străin. Am să-i arăt, stai!

Cu hoții n'am să fiu îngăduitor!“ — Mărturisesc, nici până astăzi nu înțeleg, ce-a putut să înfurieze într'atâta pe David: erà poate și fără d'aceea întărîtat, iar purtarea lui Vasile a turnat numai ulei pe foc; ori l-a mâhnit bănuiala mea — nu pot spune, — dar eu niciodată nu-l mai văzusem așa clocotind. Cu gura căscată stam în fața lui și mă minunam, cum răsufală de greu și de puternic.

— Ce ai de gând să faci? — întrebai în sfârșit.

— O să vezi acuși — după prânz, când tata s'a așezat la odihnă. Am să găsesc pe batjocoritorul! Să stăm puțin de vorbă!

„Elei, — gândii: — n'aș vrea să fiu în locul „batjocoritorului“. Ce-o să iasă d'aici, Doamne, Dumnezeu!“

XVII.

Iată ce-a ieșit:

Îndatăce sosi liniștea somnoroasă, care se așterne ca o pilotă călduroasă în casa rusească după sfârșitul mesei, (mie îmi bătea inima, cum mergeam la spatele lui) David se îndreptă cătră odaia slugilor și chemă afară pe Vasile. La început nu voià să iasă; la urmă se supuse și veni după noi în grădiniță.

David stà aproape de slugă, față 'n față. Vasile erà tocmai cu un cap mai înalt.

— Vasile Terentiev! — începù cu glas hotărît tovarășul meu: — de sub mărul acesta, sunt d'atunci șase săptămâni, ai scos ceasul nostru, ascuns acolo. Tu n'ai avut drept să-l iei, că nu erà al tău. Să-l dai îndărăt, îndată!

Vasile erà să se 'ncurce; dar se cumpăni:

— Ce fel de ceas? Ce spui dumneata? Să mă bată Dumnezeu! N'am nici un ceas!

— Eu știu ce vorbesc; nu minți. Ceasul e la tine. Să-l dai îndărăt!

— Nu-i la mine ceasul dvoastră.

— Dar ce ziceai la cârciumă... — începui vorba, însă David mă opri.

— Vasile Terentiev! — izbucni el întunecat și amenințător. Știm, de bună seamă, că ceasul e la tine. Îți spunem pe cinste: dă-l îndărăt.

— Că, de nu-l dai...

Vasile zâmbi obraznic:

— Și ce-o să-mi faceți atunci? Mai lasă!

— Ce? — Avem să ne luăm la bătaie, noi doi împotriva ta, până când sau tu ne-ai biruit pe noi, sau noi pe tine.

Vasile începù să râdă.

— Să vă luați la bătaie? — Țsta nu-i lucru domnesc! Cu o slugă să vă bateți?

David deodată se acăță cu mâinile de pieptul lui Vasile.

— Bine; n'avem să ne batem cu pumnii

— zise scrâșnind, — ascultă! Am să-ți dau un cuțit, și am să iau și eu unul... Ei, și vom vedea, care pe care? Alexe! — îmi grăi poruncitor, — adu-mi cuțitul meu, știi, cu mânerul de os — e pe masă; eu mai am unul la mine, în buzunar.

Vasile încremenî. David îl mai ținea de pieptar.

— Aveți milă... aveți milă, David Iegorici, — începù a bâlbăi, și-l năpădiră lacrimile: ce vreți cu mine? Ce vreți? Lăsați-mă!

— Nu te las. — Pentru tine nu-i iertare! Și chiar de-ai scăpa astăzi, mâne iarăș începem. — Alexe! unde-i cuțitul?

— David Iegorici! — începù să urle Vasile: — nu face moarte de om... Ce! Ceasul... Da, vezi bine... A fost o glumă. Vi-l aduc în minutul acesta. Ce-i și asta?! Odată eră să spinteci pântecelul lui Crisant Lukici, acum pe-al meu! — Lăsați-mă, David Iegorici... Tot atât, v'aduc ceasul. Numai să nu mă spuneți la domnu.

David îl lăsă din mâni. Mă uitai în fața lui: în adevăr, — nu numai un servitor s'ar fi înspăimântat. Atât eră de întunecată... și rece... și dârză.

Vasile se repezi în casă, și iute se întoarse cu ceasul în mână. — Fără nici o vorbă îl

dede lui David, și pe dată plecă îndărăt, bucuros c'a scăpat; iar din prag strigă „ufl lucrul naibii!“

Eră încă tot grozav la față, David, și mișcând din cap, plecă spre odaia noastră. Pornii și eu încet după el. „Suvarov! Ca și Suvarov!“ ziceam în mine. — Pe atunci, în anul 1801, cel mai mare erou național rus eră Suvarov.

XVIII.

David încuiă ușa, puse ceasul pe masă, își scărpină mânilor și — o, minune — începă a râde. — Uitându-mă la el, începui să râd și eu.

— Curată bazonie! — zise. — Nici decum nu putem să ne desbărăm de ceas. E vrăjit, cu adevărat. Și de ce m'am mâniat așa d'odată?

— Da; de ce? — repetai. — Dacă l-ai fi lăsat lui Vasile...

— A, nu! — mă întrerupse David. — Asta ar însemnă ușurătate! Dar ce ne facem acum cu el?

Da! Ce?

Ne uitam la ceas — și ne socoteam. Împodobit cu o panglicuță albastră mărgelată (nenorocitul Vasile în grabă n'a mai ajuns să ia jos panglicuța, care eră a lui) — în

cea mai mare liniște își făcea lucrul; ticăind înainte fără să se oprească puțin — și mișcând încetișor arătătorul de aramă al minutelor.

— Poate să-l mai îngropăm odată? Ori să-l dăm în cuptor? — făcui eu propunerea.

— Ori iată ce: să-l cinstim lui Latkin?

— Nu, — răspunse David. — Nici una din câte ai spus. Ci uite ce: în cancelaria guvernatorului s'a organizat un comitet, s'adune ofrande în folosul celor arși din Kasimov. Orașul Kasimov, se zice, a fost prefăcut în cenușă, cu biserici cu tot. Și, se zice, că acolo la comitet se primesc de toate: nu numai pâne sau bani — ci orice lucruri în natură. — Aide, să-l dăm acolo! Ei?

— Să-l dăm! să-l dăm! — aprobai. — Foarte frumoasă idee. Dar eu credeam, fiindcă familia prietenilor tăi suferă lipsă...

— Nu, nu; la comitet! — Familia Latkin se poate lipsi de ceas. — La comitet!

— Ei, la comitet — ca la comitet. — Numai cât, eu cred, c'ar trebui să scriem ceva de-a dreptul cătră guvernator.

David se uită la mine. — Tu crezi?

— Da; multă vorbă, la urmă, nu trebuie. Ci numai — câteva cuvinte.

— De exemplu?

— De exemplu... începem așa: „devenind“... sau mai bine: „*adânc mișcați*“...

— „Adânc mișcați“... bine.

— După aceea va trebui să zicem: *acest mic obol al nostru*“...

— Obol... e bine și asta; haid, prinde peana, șezi, scrie, dă-i!

— Mai întâi un concept, — observai.

— Fie și concept; numai scrie, scrie... Iar eu până atunci am să-l curăț nițel cu cretă.

Luai o coală de hârtie, ascuții peana; dar n'avuși vreme să scriu d'asupra: „Excelenței Sale Prealuminatului Domn Principe“ (pe atunci guvernatorul nostru era principele X.), când mă oprii, atins de un sgomot neobișnuit... care fără veste se ridică în casa noastră. — David încă auzi sgomotul și se oprî și el, ținând ceasul în mâna stângă, iar peticelul cu cretă în cea dreaptă. Privirăm unul la altul. Ce va să zică țipetele ascuțite? Acesta e urletul mătușii... dar acesta? — Acesta era glasul tatălui meu, răgușit de supărare. „Ceasul! ceasul!“ sbiera cineva, de nu cumva Trankvillitatin. — Picioarele tropăiau, podelele scârțăiau, ceata întregă alergă... Venea drept către noi. Eu mă sfârșeam de frică; dar și David era ca lutul la față, iar la ochi ca vulturul. „Vasile, tică-

losul, ne-a tradat“, murmură printre dinți David... Ușa se deschise largă... și tata în halat, fără cravată, mătușa în haină de casă, Trankvillitatin, Vasile, Iușca, un alt servitor, bucătarul Agapit — toți străbătură în odaie.

— Înfami! — strigă tata, abia resuflând.. În sfârșit v'am prins! — Și zărind ceasul în mâinile lui David: — dă-l înapoi! sbieră tata, — dă înapoi ceasul!

Însă David, fără să zică nici un cuvânt, sări către fereastra deschisă — și hop d'acolo în curte, — și la stradă!

Deprins a imita întru toate modelul meu, sări și eu, și alergai pe urmele lui David...

„Prinde-l! Oprește-l“ tună după noi o amestecătură de glasuri sălbatice.

Dar noi fugeam pe stradă, fără căciuli în cap, David înainte, eu câțiva pași în urma lui, iar după noi troleul și alarma prigonitorilor!

XIX.

Mulți ani au trecut de când s'au întâmplat toate acestea; nu odată m'am gândit asupra lor — și până astăzi tot nu pot înțelege pricina înverșunării, care cuprinsese pe tatăl meu, socotind că nu tocmai de mult oprise chiar și pomenirea nesuferitului ceas; precum nu pot pricepe nici furia lui David la auzul

furțului lui Vasile. Fără voie îți vine să crezi, că ceasul aveà în sine o putere misterioasă. Vasile nu ne trădase, cum a presupus David, — nu-i erà lui de asta: prea îl apucase frica, — ci lucru simplu, una dintre slujnice a zărit ceasul în mânilor lui, și îndată l-a pârât la mătușa. Atât necaz pentru o nimica!

Și astfel, alergam pe stradă, drept prin mijloc. Trecătorii ce-i nimeriam încercau să ne oprească sau se fereau mirați. Mi-aduc aminte, că un maior în retragere, cunoscut pentru câinii săi de vânătoare, deodată se ivi în fereastra casei sale — și roșu, cu corpul plecat afară, începù a strigă ca la o goană turbată: „Ho! ține-l măi!“ prelungind urletul dela spatele noastre. David fugeà și, ridicând ceasul deasupra capului, când și când săreà; eu încă săream, și tot acolo, unde și el săreà.

— În cotro? — strigai lui David, văzând că apucă pe o ulicioară, și apucând și eu pe urmele lui.

— La Oka! — îmi strigă. — In apă cu el! în râu, la dracu!

— Ho! ho! — sbierà lumea la spatele noastre...

Iar noi sburam pe ulicioară. Iată, din față, începe a adia o răcoare — și râul e aici, și coborâșul râpos mlăștinos, și podul

de lemn cu un lung șir de cară, și soldatul dela garnizoană cu suliță lângă barieră; — pe atunci soldații purtau sulițe... David e deja pe pod, trece iute pe dinaintea soldatului, care încearcă a-i da o lovitură cu sulița peste picioare — și nemerește într'un vițel ce trece înaintea. David, într'o clipeală, sări pe balustrada podului — scoțând un strigăt de bucurie... Ceva alb, ceva albastru sclipea, sbură prin aer — ceasul de argint împreună cu panglicuța mărgelată a lui Vasile căzură în valuri... Dar atunci se petrecu un lucru de necrezut. Îndată pe urmele ceasului picioarele lui David se 'ntoarseră în sus, — și el cu capul în jos, cu mâinile înainte, cu poala hainei împrăștiată, descrie în văzduh un arc repede — în zile calde așa sar broscuțele speriate de pe țărmurii înalți în apa lacului — și dintr'odată se făcu nevăzut de pe balustrada podului... și — buf! s'auzi un greu pleoscăit...

Ce s'a petrecut în mine -- n'am puterea să descriu nici decum. Mă aflam la câțiva pași de David, când a sărit de pe balustradă... dar nici nu mi-aduc aminte, dacă am strigat oare; nici nu cred, că m'am speriat: am rămas mut, fără simțiri. Mâinile, picioarele îmi înțepeniră. Împrejurul meu oamenii se împin-

geau, alergau; unii dintre dânșii îmi păreau cunoscuți: Trofimici deodată-mi apărură, soldatul cu sulița grăbise undeva la o parte, caii dela cară apucaseră iute înainte, înălțându-și boturile înfrânate... După aceea mi s'a făcut verde înaintea ochilor, și cineva mi-a dat o lovitură tare după ceafă și d'alungul spinării... Am leșinat.

Mai știu, că după aceea m'am ridicat și, văzând că nimeni nu mă bagă în seamă, m'am apropiat de balustradă, însă nu de partea unde a sărit David: îmi eră groază să mă apropiu de locul acela, — ci de cealaltă, și m'am uitat la râul sgomotos, albăstriu, umflat. Mai știu, că nu departe de pod, la țarm, am observat o luntre legată acolo, iar în luntre câțiva oameni, și unul dintr'ânșii, ud de tot și sclipind la soare, plecându-se peste marginile luntrei, scotea afară ceva din apă, ceva nu prea mare, întunecat, lungăreț, un lucru, care credeam la început, că este un geamantan sau o corfă; dar, uitându-mă mai bine, am văzut că lucrul acela eră — David! Atunci am trăsărit de spaimă, am strigat desnădăjduit, am alergat cătră luntre, îndesându-mă printre oameni, dar sosind acolo am pierdut curajul și m'am oprit privind împrejur. Între cei mulți recunoscuți pe

Trankvillitatin, bucătarul Agapit, cu o cizmă în mână, lușca, Vasile... Omul cel ud, sclipind, trase de subsuori corpul lui David din luntre, mânilor acestuia erau ridicate în dreptul feții, ca și când ar vrea să și-o acopere de privirile străine, și-l puse pe spate în noroiul de pe țarm. David însă nu se mișcă, pareă mort, cu călcâiele lângă olaltă și cu pânțele gol. Fața lui eră verzie, ochii închiși și apa îi picură din păr. Omul ud, care-l scosese afară, după îmbrăcăminte lucrător la fabrică, începù a povesti, zgriburind de frig și mereu dându-și la o parte părul de pe frunte, cum a săvârșit lucrul. El povesteà cu vorbe destul de alese și îngrijite.

— Când văd, domnilor, ce fel de primejdie se pregătește... Cum geme băiatul alergând pe pod... Haid'... Iute o iau la fugă în josul apei; că bine știu — dacă nimerește să-l ia apa, îl mână sub pod în colo; ei, ș'atunci... în veci pomenirea lui! Iată văd: un fel de căciulă păroasă plutește; numai cât nu eră căciulă, ci — capul lui. Haid', iute, sprinten m'arunc în apă, îl apuc... Ei, după aceea, nu mai e procopseală mare!

În mulțime s'auziră două-trei vorbe aprobătoare.

— Acum trebuie să te încălzești, să mergem, să bem o dușcă, — grăi unul.

Dar atunci cineva deodată se'ndesà repede 'nainte... Erà Vasile.

— Ce vrei, oameni buni, — strigă el aproape plângând: — trebuie să-l deșteptăm. E domnișorul nostru!

— Să-l deșteptăm, deșteptăm, — răsună glasul mulțimii, care crește într'una.

— De picioare să-l spânzurăm! E cel mai bun leac!

— Cu pânțele pe-o bute, și leagă-l încoace și încolo, până ce... Apucați copii!

— Nu care cumva să-l atingeți! — se mes-tecă soldatul cu sulița. — Trebuie dus la gardă.

— Vagabonzi — se auzi de undeva basul lui Trofimici.

— Dar trăește, — strigai deodată în gură mare și aproape îngrozit.

Mă apropiasem de fața lui... „Va să zică așa e omul înecat,” gândii, și inima mi se strânse... Și deodată văd cum buzele lui David tremură și varsă puțină apă...

În aceeași clipă mă împinseră, mă traseră la o parte; toți se aruncară spre el.

— Mișcă-l, mișcă-l! — lărnuiră glasurile.

— Ba, nu, stai! — strigă Vasile. — Să-l ducem acasă... acasă!

— Acasă, — luă vorba chiar și Trankvil-tatin.

— Iute să-l ducem, acolo vor ști mai bine ce-i de făcut, — urmă iarăș Vasile... (Din ziua aceea Vasile mi-a fost drag). — Fraților! nu-i p'aci vre-o rogojină? Dacă nu-i — țineți de cap, de picioare...

— Stai! Iată rogojina! Așează-o! Apucă! Mișcă! Acuș e bine: merge ca într'o caleasă.

Și câteva minute mai târziu, David, nesimțitor pe rogojină, intră serbătorește sub coperișul casei noastre.

XX.

Îl desbrăcară, îl puseră în pat. Încă pe cale începuse a da semne de vieață, mormăia, da din mâni... În odaie își recâștigă deplin simțirile. Dar îndată ce trecu primejdia de moarte și nu mai eră nevoie să te bălăbănești pentru el — nemulțămirea intră în drepturile sale: toți se lăpădară de el, ca de un lepros.

— Pedepsească-l Dumnezeu! pedepsească-l Dumnezeu! cârtea mătușa prin toată casa.

— Să te cotorosești de dânsul oricum, Porfirie Petrovici; că are să-ți facă o pacoste, s'o pomenesti cât vei trăi!

— Băiatul ăsta, Doamne iartă-mă, e ca o viperă, și e îndrăcit, — întări Trankvillitatin.

— Câtă răutate, câtă răutate, — trozni iarăș mătușa, apropiindu-se de ușa odăii noastre, ca negreșit s'o audă David: — întâi și mai întâi a furat ceasul, după aceea l-a dat în apă... ca nimeni să n'aibă parte de el, auzi dumneata... Vai de mine!

Toți erau nemulțumiți.

— David, — îl întreb, când am rămas singuri: — de ce ai făcut treaba asta?

— Și tu?! — răspuse cu glas slab: buzele lui erau învinețite și toată fața părea umflată. — Ce am făcut?

— Dar în apă de ce ai sărit?

— Sărit! — Nu m'am ținut de balustradă; iată toată istoria. Dacă aș ști să înot, — aș fi sărit cu voia. Am să învăț neapărat. Ei, dar ceasul acum — cucu!...

Tată meu atunci, cu pas solemn, veni în odaia noastră.

— Pe tine, iubitul meu fiu, — se îndreptă către mine, — am să te frec negreșit, da, da! deși acuși îți mijește mustața. — După aceasta se întoarse către patul, unde zăcea David. În Siberia — începù el cu glas greu și autoritar — Siberia, domnule, sunt pedepsiți cu muncă silnică în bolte subpământene, și trăiesc și mor oameni, cari sunt mai puțin vinovați, mai puțin criminali, decât tine! Ești

tu sinucigaș, sau numai hoț, sau poate nebun? ai bunătate de-mi spune?!!

— Nu-s sinucigaș, și nu-s hoț, — răspunse David; — dar ce-i adevărat, e adevărat: în Siberia ajung oameni buni, mai buni decât noi și decât dumneata... Asta o știi fără îndoială și d-ta...

Tata oftă, se dete un pas îndărăt, privi țintă la David, scui-pă, și, făcându-și încet o cruce, plecă afară.

— Nu-ți place? — zise David pe urmele lui, și scoase limba. Apoi încercă să se scoale; dar nu putu. — Neapărat s'a rupt ceva în mine, — grăi mișcându-se puțin și încrețindu-și fruntea. Mi se pare, apa m'a izbit de-o bârnă.

— Ai văzut tu pe Raisa? — adaoase deodată.

— Nu, n'am văzut-o... Stai! stai! stai! Acum știi: n'a stat ea oare la margine, lângă pod? — Da... Într'o haină neagră, o cârpă galbină pe cap... Trebuie să fi fost dânsa!

— Ei, dar după aceea... ai mai văzut-o?

— După aceea... Nu știi. Că nu-mi eră de asta. Tocmai atunci ai sărit.

David se nelinișteă.

— Alexe, dragă, puiule, du-te la ea, chiar acum; spune-i, că-s sănătos, că nu mi s'a

întâmpat nimic. Mâne am să fiu la ei. Du-te curând, frate, fă-mi plăcerea!

David își întinse mâinile spre mine... Părul său roșu, svântat deja, erà sbârlit nu fără oarecare haz... dar expresiunea duioasă a feței lui se părea și mai sinceră. Luai căciula și ieși din casă, grijind să nu dau ochi cu tata și să nu-i aduc aminte de făgăduială.

XXI.

„Și într'adevăr“, gândii pe drumul cătră Latkin, „cum de n'am observat pe Raisa? Unde să fi fost ea? A trebuit să vadă“...

Și fără veste îmi adusei aminte: în clipa căderii lui David, străbătù la urechile mele un strigăt strașnic, sfășietor...

Oare nu ea strigase? Dar cum de n'am văzut-o mai târziu?

Înaintea căsuții, unde locuia Latkin, se întindea un loc pustiu, năpădit de urzici și încunjurat de un gard stricat. Abia trecui gardul (nici poartă, nici portiță nu erà nicăieri), când mi se înfățișă vederii priveliștea următoare: Pe treapta de sus a scării, înaintea casei, ședeà Raisa, cu coatele pe genunchi și cu bărbia răzimată pe mâinile împreunate; ea priveà drept înainte făr' a se mișcă; lângă dânsa erà sorioara ei; mută și

foarte liniștită, învârtiă din când în când biciul, iar înaintea treptelor, cu spatele cătră mine, într'o jiletcă ruptă și veche, în pantaloni și cu pantofi de lână în picioare, clătinând din coate și încovoindu-se, bătrânul Latkin sărea și n'avea stare în loc. Auzind pașii mei, se întoarse repede, se stârci — și, numai decât sărind spre mine, începù să vorbească nespus de repede, cu glas tremurător, cu ne'ntrepruptele: ciu, ciu, ciu! Mă 'ngrozii. De mult nu-l mai văzusem și, la urmă, nici nu l-aș fi cunoscut, dacă m'aș fi întâlnit cu el în alt loc. Fața aceasta așa zbârcită, fără dinți, roșie, ochii mici, rotunzi și turburi, părul cărunt încâlcit, mișcările convulsive, săriturile, vorba aceea fără gând, bolborositoare... De ce trebuie să fie așa? De ce starea aceasta neomenească, desnădăduită, chinuiește o ființă nenorocită? Ce fel de „dans macabru?“¹⁾

— Ciu, ciu, — bâlbăi fără să 'nceteze de-a se strâmbă, — iată-o, Vasilievna, acum, ciu, ciu, a venit... Auzi! ca o troacă pe coperiș (se lovì cu mâna peste cap) și șede așa cu lopata; și-i chioară, chioară, ca Andriușca; e chioară Vasilievna! (De sigur, voiă să zică:

¹⁾ Horă în iad jucată de morți.

mută). Ciu, e chioară Vasilievna mea! Iată, amândouă sunt într'o coajă... Vă place, buni creștini? Acum am numai luntrițele astea două! Ha?

Latkin, învederat, pricepea că vorbește fără șir și își da silință strașnică, să-mi tălmăcească, despre ce-i vorba. Raisa părea că n'aude nimic ce vorbește tatăl său, iar sorioara ei bătea mai departe din bici.

— Rămâi sănătos, bijutierule, rămâi sănătos! — zise Latkin de câteva ori după olaltă, cu închinăciuni adânci, ca și când s'ar bucura, că a prins în sfârșit o vorbă cu înțeles.

Îmi venea să amețesc. Ce însemnează toate acestea? — întrebai de o babă, care se uită din fereastra căsuții.

— Să vezi, dragă, răspunse ea trăgănat — zice că un om, știe-l Dumnezeu cine-i, eră să se înece; iar ea l-a văzut. Ei, și poate a cuprins-o spaima; a venit acasă, dar de atunci... nimic; și cum a șezut așa pe lădiță — iată tot șede, e ca un stan de piatră, de-i vorbești, de nu-i vorbești. Cu bună seamă, rămâne și ea fără grai. Vai de ele!

— Rămâi sănătos, rămâi, — repetă Latkin cu aceleași închinăciuni.

M'am apropiat de Raisa și m'am oprit drept lângă dânsa.

— Dragă Raiso, — i-am strigat — ce-ți lipsește?

Ea nu mi-a răspuns nimic; tocmai ca și când nu m'ar vedea. Fața ei nu era palidă, nu se schimbase — ci era ca piatra, și înfățișarea ei, ca și când acum-acum ar adormi.

— Da-i chioară, e chioară, — bâlbâi în urechea mea Latkin.

Am prins de mână pe Raisa. — David trăiește, — am strigat mai tare, decât strigasem mai nainte: — trăiește și-i sănătos. Trăiește David, înțelegi tu? L-au scos din apă, acum e acasă și-ți trimite vorbă, că mâne vine la tine... El trăiește!

Raisa, obosită, își înălță ochii spre mine; clipi de câteva-ori, deschizându-i tot mai mari; apoi își plecă la o parte capul, roșindu-se puțin, iar buzele i se deschiseră... Ea răsufără și adânc, se încreți ca și când ar avea dureri, zicând în sfârșit după mare încordare: „Da... Da... tră... trăește,” — se zmâci de pe trepte și se repezi 'nainte...

— În cotro? strigai eu.

Dar ea, hohotind ușor și legănându-se, alergă deja peste locul pustiu...

Firește mă luai după dânsa; într'aceea îndărătul meu izbucni vaietul comun al bătrâ-

nului Latkin și al copilei surdo-mute... Raisa grăbea pașii drept către noi.

— „Iată o ziulică unică în felul său!“ — gândii eu, silindu-mă să nu rămân 'napoi de hăinița neagră ce flutura 'naintea mea.

XXII.

Trecând pe lângă Vasile, pe lângă mătușa și pe lângă Trankvillitatin, Raisa alergă în odaia, unde zăcea David și se aruncă la pieptul lui. Oh... oh... David, iubite, — răsună glasul ei de sub părul despletit, — oh!

Desfăcându-și larg brațele, o cuprinse David și se răzima de capul ei.

— Iartă-mă, sufletul meu, — se auzi glasul lui.

Și amândoi pare că se sfârșeau de bucurie.

— Dar pentru ce te-ai dus acasă, Raiso, de ce n'ai rămas acolo? — i-am zis... Ea tot nu și-a ridicat capul. — Tu ai fi văzut, că l-au scăpat...

— Ah, nu știu! Ah, nu știu! Nu întrebă! Nu știu, nu țin minte, cum am nimerit casa. Mi-aduc aminte numai, că te-am văzut în aer... și că m'a izbit ceva cumplit... Dar ce-a mai fost după aceea...

— Ceva cumplit, — repetă David; dar toți trei împreună am început deodată să ne înseninăm. Ne simțeam așa de bine.

— Dar ce va să zică asta, în sfârșit! — se răsti cătră noi un glas amenințător, glasul tatălui meu. Se oprise în pragul ușii. — Se gată oare, odată, nebuniile sau ba? Unde trăim noi? În împărăția rusească, ori în republica franțuzească?

El intră în odaie.

— Marș, în Franța, cine vrea să facă revoluție și să trăiască 'n desfrâu! Și tu cum ai îndrăznit să vii aici? se îndreptă cătră Raisa, care, sculându-se încet și întorcându-și fața spre dânsul, se cam speria, dar urmă a zâmbi acelaș zâmbet prietinos și fericit. — Fiica dușmanului meu de moarte! Cum de-ai cutezat? Ba încă ți-a venit poftă, să te strângi în brațe! Ieși afară 'ndată! că de nu...

— Unchiule, — grăi David șezând în pat. Pe Raisa n'o vătămă. Are să plece... numai să n'o vatem.

— Dar ce-mi poruncești tu mie? Eu nu o vatăm, — nu o... va...tăm! ci, simplu, o dau afară. Iar pe tine am să te iau la răspundere. Ai nimic un lucru ce nu eră al tău, ai încercat să-ți iei vieața, mi-ai adus pagube.

— Ce fel de pagube? — întrerupse David.

— Ce fel? Ți-ai ruinat hainele — asta socotești că e nimic? Am plătit bacșiș oame-

nilor, cari te-au adus acasă! Ai vârat spaimă în toată familia, — și mai faci gură? Iar dacă fetișcana aceasta, uitând de rușine și de cinstea ei...

David se smâci din pat. — N'o vătămă, îți zic!

— Taci!

— Să nu cutezi...

— Taci!

— Să nu cutezi a-mi batjocori mireasa, strigă David din toată puterea, — viitoarea mea soție!

— Mireasă! repetă tata și căscă ochii. — Mireasă! Soție! Ho-ho-ho!... (Ha-ha-ha! — răsună glasul mătușii de după ușă.) — Dar de câți ani ești tu? Abia ai dat cu nasul pe lume, laptele de pe buze încă nu ți s'a svântat; auzi mucosul! Se pregătește de 'nsurătoare! Am să-ți dau...

— Lăsați-mă, lăsați-mă, — șopti Raisa și se îndreptă spre ușă. Ea îngălbenise ca moartă.

— N'am să cer învoirea dumnitale, — strigă iarăș David, răzimat cu pumnii de marginea patului, — ci învoirea adevăratului meu tată, care dacă nu astăzi, mâne trebuie să sosească aici! *El* îmi poruncește, dar nu dumneata, — iar ce privește vârsta mea, noi cu Raisa n'avem grabă, vom mai așteptă puțin; dumneata n'ai să răstălmăcești aici...

— Elei, Daviduțule, vină-ți în fire! — îl întrerupse tata, — bagă de seamă: ești sălbatic de tot... Ai pierdut orice respect?

David prinse cu mâna pieptul cămășii.

— Dumneata n'ai să răstălmăcești, — repetă el.

— Dar închide-i gura odată, Porfirie Petrovici, închide-i gura, strigă pițigăiat mătușa dindărățul ușii: — iar pe vagabonda aceea, nemernica aceea ... și...

Însă, tocmai în aceeaș clipă, ceva neobișnuit tăiă discursul mătușii: glasul ei se rupse dintr'odată și în locul lui se auzi alt glas, bătrânesc, răgușit și slăbănog...

— Frate! — grăi acest glas slăbit... Suflet creștinesc!

XXIII.

Ne-am întors cu toții... În fața noastră, în acelaș costum, în care l-am văzut puțin mai înainte, se ivi Latkin, ca o fantomă, uscat, sălbătăcit, în stare de plâns.

— Dumnezeu! rosti el ca un copil naiv, ridicându-și degetul strâmb și tremurător, și uitându-se cu o privire lăncedă la tata: — Dumnezeu a pedepsit! și eu am venit după Va... după Ra... da, da, după Raisa noastră! Eu ... ciu! eu, ce-s? În pământ, acuși — și

ce-o fi? O bucățică de lemn, și încă una... d'a curmezișul — atât îmi ... trebuie mie ... Iar tu, frate, bijutierule... Privește... mă vezi, și io sunt om!

Raisa, tăcând, trecu de-alungul odăii, și apucând de mână pe Latkin, îi încheiă jiletca.

— Să mergem, Vasilievna, zise iarăși: aici toți sunt sfinți; nu te du la ei. Și ăla, care zace uite colo, în cutie, — el arată la David, — încă e sfânt. Iar noi, frate, io și cu tine, suntem păcătoși. Ei, ciu ... iartă, domnule, pe bătrânul cu pipăruș! Împreună am furat noi doi! — începù a strigà deodată: — împreună am furat! împreună am furat! repetă el cu învederată mulțumire: limba, în sfârșit, îl ascultase.

În odaie tăcere.

— Dar unde e... o icoană sfântă pe aici? întrebă întorcându-și capul și învârtindu-și ochii împrejur: trebuie să ne pocăim...

Începù a se ruga într'un colț, făcându-și cruce, adânc mișcat, de câteva ori după olaltă, se lovì cu degetele când pe-un umăr când pe celalalt și repetà iute: „Milueștemă, Doa... mă Doa... mă Doa...!“ Tatăl meu, care tot timpul nu-și luase ochii de pe Latkin și nu grăise un cuvânt, fără veste trăsări, se puse cu el în rând și începù a se cruci. Apoi

se 'ntoarse spre dânsul, se plecă jos-jos, închinându-se până la pământ și zicând: „iar-tă-mă și tu, Martine Gavrilici,“ îl sărută pe umăr. Latkin, drept răspuns, țocăi cu buzele în văzduh și clipi din ochi, cu anevoie va fi înțeles deplin, de ce face așa. Tatăl meu, după aceasta, se întoarse cătră toți ceice ne aflam în odaie, cătră David, cătră Raisa, cătră mine:

— Faceți, ce vreți, lucrați, cum știți, — zise cu glas mahnit și încet, și ieși.

Mătușa voiă să meargă după dânsul, dar el o oprî scurt și aspru. Eră zdruncinat.

— Mă Doa... mă Doa... miluește! repetă Latkin, om sunt și io!

— Adio, David, — zise Raisa și împreună cu bătrânul plecă din odaie.

— Mâne am să fiu la voi, strigă pe urma ei David și, întorcându-și fața cătră perete, șopti: sunt obosit grozav; aș vrea să dorm puțin! — și se liniști.

O bucată de timp n'am ieșit din odaie. Stam ascuns. Nu puteam uită, cum mă amenințase tata. Dar frica mea s'a dovedit, că eră de prisos. M'a văzut și n'a scăpat nici o vorbă. Părea că nici el nu se simte acasă. Incolo, noaptea coborîse repede și casa întreagă se dase la odihnă

XXIV.

În dimineața următoare David s'a sculat, par'că nimic nu s'ar fi întâmplat; dar nu mult după aceea, într'o singură zi, s'au petrecut două lucruri însemnate: dimineața a răposat bătrânul Latkin, iar cătră sară a sosit la Rezan unchiul Iegor, tatăl lui David. Fără să ne scribe, fără să vestească pe cineva, a căzut ca din cer. Tatăl meu erà turburat afară din cale și nu știà, cu ce să-l omenească, unde să primească pe scumpul oaspe, se învârteà încoace și 'ncolo ca și ars, se svârcoleà ca un vinovat; pe unchiul, însă, pare că nu-l prea mișcà râvna trudită a fratelui său; unchiul repetà mereu: „la ce treabă?“ — și „n'am trebuință de nimic“. Cu mătușa se purtă și mai rece, de altfel nici ea nu ținea mult la dânsul. În ochii ei el nu erà decât un ateu, un eretic, un volterian... (învățase adecă limba franceză, ca să cetească în original pe Voltaire). Eu am aflat pe unchiul Iegor tocmai, cum mi l-a descris David. Erà un bărbat mare, greu, cu față lată, ciupită de vărsat, serios și închis. Purtă totdeauna un smoc de pene în pălărie, manșete, cravată și o jiletcă de culoarea tutunului, la șold un pumnal de oțel. David s'a bucurat nespus — fața i s'a făcut mai deschisă, prietenoasă,

și ochii încă erau alții — veseli, sprinteni, lucitori; dar el se sileă în fel și chip să-și cumpănească bucuria, să n'o arete prin vorbe: se temeă să nu pară copilăros. În noaptea cea dintâi după sosirea unchiului Iegor, ei amândoi — tată și fiu — s'au închis în odaia pregătită pentru dânsul, și au șoptit mult împreună; a doua zi am observat, că unchiul se uită la fiul său cu deosebită bucurie și încredere: păreă foarte mulțumit. David îl conduse la slujba bisericească ținută pentru Latkin; m'am dus și eu acolo: tata nu m'a oprit, el însă a rămas acasă. Raisa m'a surprins, liniștită cum eră; palidă și foarte slăbită, nu vărsă nici o lacrimă, și vorbeă și se purtă foarte simplu; și cu toate acestea, ciudat, eu găseam într'ânsa o mândrie oarecare: mândria, fără voie, a durerii, care își uită de sine. Unchiul Iegor îndată acolo, în tinda bisericii, i-a făcut cunoștința; după felul cum o trată, se vedeă, că David i-a vorbit despre dânsa. Îi convenea fata și lui, nu mai puțin decât lui David: asta o puteam ceti din ochii lui David, când îi priveă pe amândoi. Mi-aduc aminte, cum luceau, când tatăl său a zis în fața lui, vorbind despre dânsa: „cuminte copilă, are să fie o femeie casnică“. În casa lui Latkin mi s'a spus, că

bătrânul s'a stâns ușor, ca lumânarea când e pe sfârșite; și în timpul cât a zăcut, nu și-a pierdut firea și conștiința, mereu netezea părul copilelor, și puțin a vorbit într'aiurea, dar nu măhnit, ci zâmbind. La îngropăciune, în biserică și în cimiter, a venit și tatăl meu și s'a rugat cu multă râvnă; chiar și Trankvillitatin a cântat în cor. În fața groapei Raisa deodată începù a suspină și căzù cu obrazul la pământ: — dar curând s'a ridicat. Surioara, surdo-mută, se uită la toți cu ochii mari, luminoși și cam sălbatici: din vreme în vreme căută după Raisa, dar nu se vedeă să-i fie frică. A doua zi după înmormântare unchiul Iegor care, învederat, sosise din Siberia nu cu mânil goale (banii de înmormântare *el* îi dase, și resplătise cu multă dărnicie pe celce scăpase vieața lui David), dar care nu povesteă nimic despre vieața lui de până atunci și nu descopereă nici unul din planurile sale pentru viitor, — unchiul Iegor fără veste declară tatălui meu, că n'are de gând să rămână în Rezan, ci va călători la Moscva cu fiul său împreună. Tata, pentru ochii lumii, și-a arătat părerea de rău, ba a încercat — adevărat, că foarte slab — să schimbe hotărârea unchiului; însă în adâncul sufletului său, așa presupun, se bucură mult că Iegor are să plece.

Prezența unui frate, — cu care sămănă prea puțin, care nu-l învrednicise măcar de-o muștrare, care nu numai că nu-l luă în seamă, ci simplu îl disprețuie, — asta îl apăsă... Dar, că se desparte de David, firește, nu-i pricinuiă deosebită supărare. Pe mine se înțelege, despărțirea m'a atins greu; în cele dintâi zile îmi părea că sunt orfan și că am pierdut orice reazăm în viață și orice plăcere de a trăi.

Și așa, s'a dus unchiul și a luat cu sine nu numai pe David, ci, spre marea mirare și chiar scandalizare a stradei noastre întregi, și pe Raisa cu sorioara sa... Aflând despre fapta aceasta, mătușa îndată i-a dat numele: *turcul*, și turc l-a numit până la sfârșitul vieții.

Iar eu am rămas singur, singur... Dar nu e vorba despre mine...

XXV.

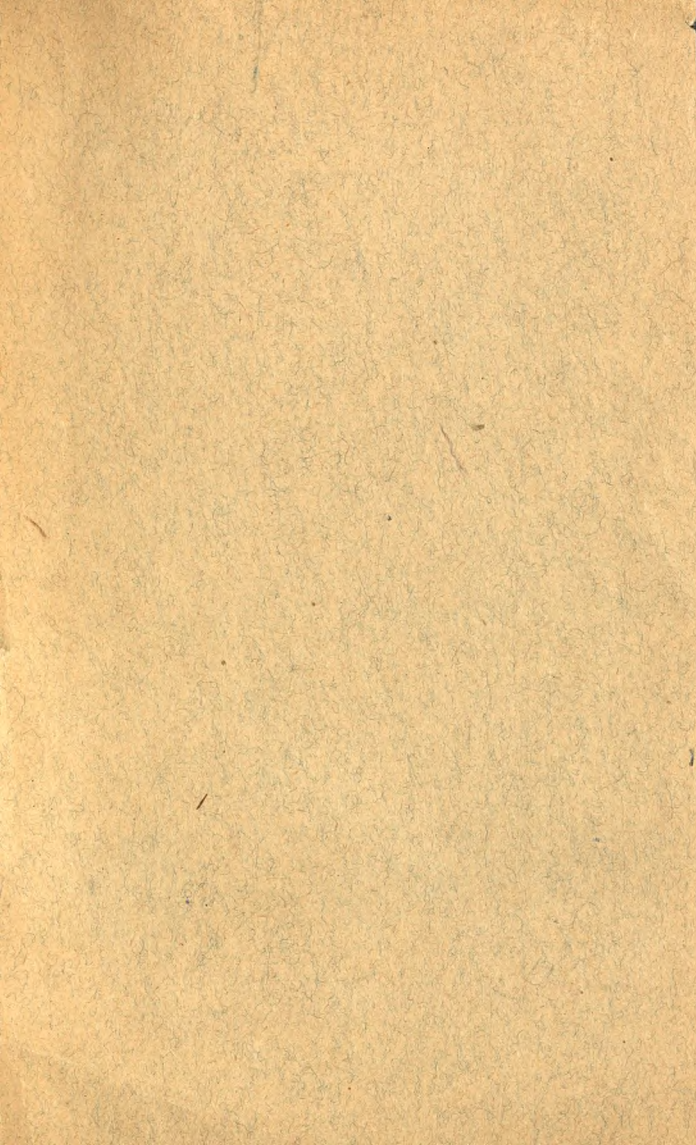
Iată sfârșitul istoriei mele cu ceasul. Ce să vă mai spun? Cinci ani mai târziu, David a luat de soție pe Guriță-neagră; iar în anul 1812, ca locotenent de artilerie, a murit moarte vitejească în ziua bătăliei dela Borodino, apărând reduta Șevardino.

D'atunci multă apă a curs, și multe cea-sornice mi-au trecut prin mâni; mi-am per-

mis chiar luxul de a-mi cumpără un veritabil Bréguet ¹⁾, cu arătător de secunde, și înfățișând data lunilor și zilelor, și cu repetiție... Inșă, în cea mai tănuită cutioară a mesei mele de scris, păstrez un ceas vechiu suflat cu argint, pe cadran purtând o roză; l-am cumpărat dela un jidan cu mărfuri, mirându-mă de asămănarea cu ceasul ce mi-l dăruise odată nașul meu. — Din vreme în vreme, când sunt singur și nu aștept pe nimeni, îl scot din cutioară și, privindu-l, îmi vin în gând zilele din tinerețe și tovarășul din acele zile apuse pe vecie.

¹⁾ *Bréguet*, vestit ceasornicar din Elveția, mort la Paris, în 1823. N. tr.

5

(3)